

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Societatis Iesv Pars ...

Pars Prima Sive Ignativs

Orlandini, Nicola

Antverpiae, 1620

Historiae Societatis Iesv Liber Decimvstertivs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13935

154
Erant in
Iaponia soli
Cosmum
Turrianum,
& Ioannes
Fernandus,
cum perve-
neret res alij
Balthasar
Gagus, E-
duardus
Silua, & Fe-
rrus Alca-
gana.

que periculis subduxissent; vbi in demortui lo-
cum, Bungensis regis suffectus est frater, & cini-
tati pax reddita, ipsi quoque nouo fauente rege,
se se liberè ijs, quos ad aeternam vitam diuina cle-
mencia destinauerat, reddiderunt. Soli tum in om-
ni Iaponia duo illi desudabant, soli barbaræ su-
perstitioni resistebant, & amplificandæ rei Chri-
stianæ studium pro sua parte nauabant: cum tres,
quos supra memorauimus, Balthasar Gagus, Eduar-
dus Silua, & Petrus Alcaçua xix. Kal. Septem-
bris Iaponiam secundissimè tenuerunt. Delati
Cangoximam, & à regulo comiter excepti, octo
dies ibi subsistunt. Deinde repetito nauigationis
cursu septimo Idus Septembris, Bungum appel-
lunt. Hic honorificè iussu regis accepti, certisque
in ædibus collocati, post die ad regem ipsum
cum muneribus aduent ab Indiæ Prorege trans-
missis. Ea regi fuere gratissima, & is ea de causa
Patribus omnem cultum honoris & hospitalita-
tis exhibuit. Interim Ioannes Fernandus Iaponi-
cæ linguæ peritus Amangio profectus pro in-
terprete Bungum venit. Cum eo non ita post ad
regem iterum redeunt: redigunt ad memoriam,
quæ ipse ad Indiæ Prætozem quadam scripsisset
epistola, de promulganda in suis regionibus Chri-

sti lege, recipiendisque eius doctoribus ac magi-
stris: proinde rogant, vt quando ipsi ad id venis-
sent, omnem sibi potestatem faceret eius liberè
promulgandæ, liberè que item suscipiendæ ijs om-
nibus, qui cognitam ac probatam patrijs sacris
institutisque præferrent. Rex haud immemor
voti sui, pristini que propositi, dolere se primùm
dixit, quòd in suo regno nulla, vt alibi Christiana
scholes fieret. Deinde sui esse consilij voluntatis-
que, vt intra regni sui fines Christi cultum liberè
propagarent: & hanc suam voluntatem potesta-
tem que suis se diplomatis testaturum ipso die si
vellent, curaturum que id publicè locis omnibus
edicendum. Balthasar actis de tam proluxa vo-
luntate gratijs, supersecat ea re tantisper hortat-
ur, dum ad Cosmum Turrianum, qui Amangu-
cij versabatur, excurrat, & ex eius consuetudine
ediscat, quemadmodum in ea sibi re progredien-
dum sit. Annuit postulationi rex, eique de suis
hominè certum ducem itineris ad Cosmum de-
dit. Ita Balthasar ad Cosmum duobus antea præ-
missis comitibus Silua & Alcaçua cum Ioanne
Fernandio, præcipitante anno se contulit. Ab eo
cunctis de rebus singillarum edoctus nõ antè Bun-
gum quã Februario subsequenti anni se retulit.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV LIBER DECIMVSTERTIVS.

155

Voluebat iam annus huius sæculi
tertius & quinquagesimus, cum
Summus Pontifex Iulius secundus
de Societate rumoribus fama que
per motus (nam & ciuitates atque
Dynastæ, & animarum Pastores ac Præsules, ope-
tas ex ea domos que posebant, cum ad suas ordi-
nandas & componendas Ecclesias, tum ad eu-
uellendas hæreses & errores, qui latè secebantur
(Luthero glifcente) decreuerat ipse quoque de
ea nonnullos in Asiam ad reuocandos Nestoria-
nos ab hæresi, & Catholicæ reconciliandos Ec-
clesiæ cum Patriarcha mittere. Et quo magis e-
gregius Pastor de Orientis mereretur Ecclesia,
Petro Zarate Ordinis militum S. Sepulcri Com-
mendatario instante, Collegia in his regionibus
tria confectis iam tite diplomatis, condi iusserat,
Hierosolymis vnum, Constantinopoli alterum,
tertium in insula Cypro. Verùm cum ratio, quam
ad ea stabilienda repererat, ex sententia non pro-
cederet, & mors insuper subsequuta debilitasset
præclaras Iulij cogitationes atque consilia; appa-
ruit aliud Dei fuisse consilium atque decretum:
cuius in abditijs æternæ mentis arcanis latent
causæ, cur in eas barbaras regiones tam sanctè ex-
cogitata profectio, & tam salutatis mortalium
iudicio Collegiorum apparatus ad nihilum mo-
mento reciderit. Comparabat tamen suas ad eius
generis incepta, si quando vsus foret, Societas

operas, exquisito cultu pietatis ac litterarum: &
in Romano quidem Collegio ad trium lingua-
rum disciplinam facta est accessio geminæ Theo-
logiæ; tum eius, quæ tota in differendo conteri-
tur, Martino Olauio doctore; tum eius, quæ sa-
crorum explanatione codicum continetur, in-
terprete Fruasio. Præpositus est etiam, qui sacris
senijs interioris fori quæstiones causas que tracta-
ret, Quintinus Karlat: Philosophiæ que partes
singulæ singulis à magistris vno eodemque tem-
pore tradi ceptæ, Ioanne Rogerio Dialecticam,
Guidone Roiletto Naturalem, Balthasare Tur-
riano primâ summam que; Philosophiam ac disci-
plinas præterea Mathematicas explicante. Qui-
bus doctoribus ac disciplinis dabant operam pro
suo quisque gradu atque processu è domestica
iuuentute fermè sexaginta. Nam, quæ fuit animi
cellitas in Ignatio, vel in summa annonæ difficul-
tate, quæ copiosis quoque ciuibus grauis admo-
dum erat, vna Dei fiducia nixus, copias suas, cum
minimè augendæ videbatur, tum maximè auxit.
Cur enim paternæ Dei curæ in communi fame
caritate que diffideret, qui ad eius vineæ cultu-
rant operas vndique tam strenuè, tam que auidè
conquirebat? Nec spes eum concepta fefellit.
Borgia solertissima caritas non modò in presens,
verum etiam in annos aliquot laboranti Colle-
gio, & nullis instructo re ditibus tempestiuè con-
suluit. Is præter eum pecuniæ numerum, quem

2
In Romano
Collegio an-
plicarum
phi-
sophia, &
Theologia.

3
B. Ignatij
in Deum
fiducia.

ab Imperatore quotannis ad annum quintum in eius alimenta Collegij, vsusque vitæ necessarios impetrauerat (ijerant autem mille quingenti) totidem insuper ab eius gnato Principe in id ipsum, ad idē annorū spatium impetrauit: quod deinceps alia priuatorum subsidia, vnde aucta familia sese aleret, accesserūt. Nostrates porro domesticosq; discipulos, qui speciem gymnasio aliquam pompamque præberent, tria ex eadem Societate Collegia, Colonienſe, Louanienſe, Parisienſe, cæteris Collegijs in augenda per Italiam, & Boreales tractus Societate fecundiora suppeditarunt. Atque vt à superioribus doctoribus quàm splendidissima docendi primordia caperentur, visum est ea capi publico ab ingenij doctrinæque certamine nobilissima spectante corona purpuratorum Patrum, grauiusque virorum, non sine vario ac specioso Rhetorum apparatu, & prolusionibus oratorijs. In arenam ac certamē Theologicæ disciplinæ descendit vnus Martinus Olaius Collegij Romani (vt tunc appellabatur) Superintendens, præstantisque Theologus, nullo adhibito de more præfide, vel patrono, ipse sibi præfès, ipse pattonus. Cum Philosophis decreta pugna Theodorico Amsterdamentis, præfide Balthasare Turriano: cum Rhetoricis Benedicto Pereræ Fulvio Cardulo duce. Cuncta prorsus ex dignitate, & celebritati par plausus. Summa autem cura in eius Collegij conformationem intendebat Ignatius: quod, vt aiebat, cum cæterorum Societatis Collegiorū tanquam formam volebat esse, tum in ipsa Christianæ religionis arce, Summiq; Pontificis oculis specimē extare vtilitatum, quas Collegiorum eiusmodi institutio haberet. Nec dubitabat fore olim ē Pontificibus, vel alijs Principibus fundatorem. Quamobrem de certis rebus nihil laborans, quasdamque minis operi sufficientes oblatas dotes repudiens, id studebat vnū, vt præfenti necessitati succurreret. Aliquot huius anni supremis mensibus apud argentarios, vrbis loco percelebri, Palmius, & Ribadeneira singulis hebdomadis suo quisq; die conciones habuere ipsa in via, inde occasione accepta, vt concionatorem id damnantem compitalium dictionum genus factō ipso refutarent. Plumus confluēbat & honestissimus auditor, & fructus extabat ingens ac multiplex: cum parum abfuit, quin & pessimum inde Satan facinus perpetraret. Inductu maleuolorum (qui nunquam defunt vitiorum insectatoribus) vrbanoꝝ Præfectus satellitum, cum suorum armata manu interuenit: ac protinus magna voce pro imperio tacere ac descendere Palmium iubet. Qui cum statim obsequi vellet, obseruandam dicens in administro publicam potestatem, ecce in concione tumultus, cursarique, & corripit arma, nec vox concionatoris demulcentis audiri. Denique satellites coactus sibi fuga consulere. Eodemque die Præfectus qui veniam sibi ab Ignatio exoraret, sub vesperam misit, exculans si quid per eam concionis frequentiam turbaretur, verum se non sibi id fraudi esset. Accepta Ignatius satisfactione, postero die Palmium eodem redire, ac purgare inter concionem Præfectum iussit. Nec postea amplius reuerti permisit, vir modestissimus, & cuiuslibet animarum ea placerent, quæ, quantum

4
Primordia
scholarum
superiorum
apparata.

5
De Romano
Collegio
B. Ignatii
iudicium.

6
Conciones
Romæ apud
argentarios.

fieri posset, nullius in offensionem incurrerent.

Hieronymus Natalis ē Sicilia reuersus ad Vrbem, acceptis ab Ignatio monitis Commissarij nomine v. Idus Aprilis mittitur in Hispaniam, vt Constitutiones recens editas promulgaret, ampla cum potestate decernendi, vbiq; iubendi, corrigendi, immutandique quidquid ē re diuina communique visum esset: cuius siue prudentiæ gerendis in rebus, siue scientiæ institutorum multum tribuebat Ignatius.

Bobadilla Phaliscorum Episcopatum Episcopo ipso rogante, iustrabat: inde in Picenū Commissarij & ipse nomine ab orthodoxis religionis iudicibus, & prani dogmatis inuestigatoribus destinatur, vt omni conquisitione cunctos hæreticorum libros Iudeorumq; collectos infami concremaret incendio: & Cardinali auctore Carpenſi Lauretanum quoque Clerum inspexit. Quæ omnia haud exigua ab eo cum laude sunt gesta, seu pijs instituendis Anconæ sermonibus ad ædem S. Francisci frequenti contentu, seu conquirendis impiorum voluminū probris, igneque comburendis, præsertim ex eo genere plurimis, quæ Lusitano conscripta sermone, pestilentes homines in Indiam vique transmittere, totoq; Oriente diuidere occulta fraude decreuerant. Par in Collegijs felicitas siue confirmandis & augendis, siue ordiendis, & eorum veluti seminibus iaciendis.

Confirmabatur in Italia Florentinum dato iam Societati loco cum ad habitandum, tum ad colendum suis functionibus Deum, angusto illo quidem & perexiguo, celebri tamen, & in ipso penē vrbis umbilico, quem ab antiqua S. Ioannis ædificula, S. Ioanninum diminuto nomine vulgò nuncupant. Eius erat ædis penes presbyterū procuratio, qui ex ea quotannis vix quinquaginta capiebat aureos. Hunc Dux Cosmus, ne suam grauaretur ædem Societati concedere, Laurentinæ basilicæ, cui perantiquo curiæ iure à Florentinis Ducibus nomen est, Canonicum legit. Vt autem in possessionem loci pes à Socijs est positus, tum demum scholis numero quatuor plus celebratis ac famæ, plus existimationis est additum. Edes verò sacra ab omnibus antea deserta atque relicta, celebrari ipsa quoque piorum hominum ad Sacramenta, & Dei verba concursu, non sine magnis fructibus cæpta est.

Perusino quoque Collegio Fuluij Comei Cardinalis, eiusdemque vrbis Antistitis cura & auctoritate, certa attributa est se des ad inum forum, quod Paruum appellant, vbi scholæ quædam publicæ habebantur, hodieque Collegium ciuitatis vsibus peropportunū visitur.

Genuæ statiebantur initia Collegij, compluresque in ea vrbe ciues, cum in Hispaniam inde solueret, Natalis offendit, qui de aduocanda Societate consilia inter sese agitare. Consilij principes Thomas Spinula, & Franciscus Baua. Quorum postulatis ac votis concessus est Lanius, qui suis creberrimis inflammatisque concionibus, vt erat illi solenne, sic vniuersos incendit, vt non vnū modò, sed duo sua in vrbe Collegia, alterum ciuitas ipsa, alterum Sauliorum fundate familia in amœnissima totius vrbis regione, quam Carignanum appellant, deliberarent. Nihil tamen

7
Natalis
Commissarij
nomine v. Idus
Aprilis mittitur
in Hispaniam,
vt Constitutiones
recens editas
promulgaret,
ampla cum potestate
decernendi, vbiq;
iubendi, corrigendi,
immutandique
quidquid ē re diuina
communique visum
esset: cuius siue
prudentiæ gerendis
in rebus, siue
scientiæ institutorum
multum tribuebat
Ignatius.

8
Bobadilla
ret.

9
Collegium
Florentinum
certam sedem
non
conferuntur.

10
item Collegium
Perusinum.

11
Lanius
Genuæ concionatur:
Collegij ab
quod initium
ponitur.

men hoc anno, quod ad Collegiū attinet, actum est, nec stabilis reperta sedes. Iacta sunt dumtaxat Lainij ab adventu principia quaedam, & Republica Vicarijque nomine (is erat Cabordenis Episcopus) Patres euocati duodecim. Sed quo res facilius perduceretur ad exitum, placuit Republice ad eos, quos dixi, duos è nobilitate pariterum, Augustinum Lomellinum, & Stephanum Ragium, veluti Collegij curatores adungere; quorum patrocinio auctoritateque cum idonea Societati sedes, tum quae ad eam alendam ac sustentandam vsui forent, compararentur.

12
Siluestri Landini & Emmanuele Gemy rei in Corsica.

13
Corfica flammam hinc impertit.

Corficam extremo anno superiore Siluester Landinus, & Emmanuel à Monte maiore cum attingissent, misere laborantem, quod ad animarum salutem, & cognitione Dei pertinet, eam insulam inuenerunt. Quamquam enim sex illa Sedes Episcoporum habet ab antiquitate relictas; ijs tamen Episcoporum Pastorumque praesidio destitutis in summa rerum ignoratione, maximaque licentia tum vivebant. Erant è sacerdotibus, qui nullius Sacramenti conficiendi rationem, ac ne consecrandi quidem augustissimi Christi Corporis formulam satis norant. Presbyteri nullo fere cultus vestitusque discrimine se iungebantur à laicis: atque hoc in panibus liberiusque sese seortis concubiniisque iungebant. E corruptela verò Pastorum sacerdotumque, quod necesse erat, mira labe in populo. Flagrabant vitia apud eos innumera, superstitio, veneficia, caedes. Contra fas & ius matrimonia, nulla habita neccitudo & propinquitatis arcte ratione, iungebantur: plurimi superstitè prima coniuge secundam sine religione ducebant. Quin etiam priusquam fetus ederentur in lucem, despondebatur vxores, modo sexus muliebri, & quae futura erat sponsa prodiret: id quod factionum feminarium erat, & origo dissidij, nolentibus iam adultis parentum oblerare conuenta. Quae tot in populo probra atque dedecora par comitabatur inciticia, tenebraeque tantae, vt communem Christiani hominis notam, & SS. Trinitatis symbolum, crucis signum, non pauci, praesertim agrestium ignoraent: atque iam cani precationis Dominice formulam, & salutationis Angelica non tenerent. Patres igitur distributis inter sese varijs insula locis, Bastiae, quae praecipua vrbs est, Landino plurimum commorante, minora oppida percursante Emmanuele, strenuè eam colere, & ad antiquam Ecclesiae normam formamque reuocare quotidianis concionibus, & catechismo ceperunt. Par in populo necessitas & voluntas reperta est vitae melioris. Adeo multi ad enunciana sua facinora pudibundi confluebant, vix vt restaurandis cibis somnoque; viribus strenuis operarijs locus superesset. Surgebant ante lucem, & ad densas usque tenebras seduli praebant aures: quarum defatigationem atque laborem die profesto partim maritimus concionandi labor, priusquam suum ad opus opifices se referrent, partim vespertina catechesis interpellabat. Festo verò die quadruplex saepe concio vel remotis aduocabatur è pagis tam conglobata, tam frequens; vt nunquam in ea insula stulti maiora & ardentiora senes gradum meminere. Dominicae porro celebritas lucis caelestis fractione panis, ipsam propemodum

Paschalis diei celebritate referebat. Et erat apud omnes eo in honore & existimatione Siluester seu perpetuo concionantis ardore, seu commutatione in populo morum, vt ad eum certatim cupidus spectator accurreret: perbeatique sibi viderentur illi, qui propius eum adire affarique possent. Sed ne secunda nimis aut Patres, & preclarissima inter homines fama tota insula percrebescens efferret; prouide, vt solet, diuina sapientia comparauit, vt subita procella ac tempestate perculos, in officio modestiaeque contineret. Is enim totius insulae cum esset profectus & plausus, Romae sermo planè contrarius perstrebat. Magna caritate Franciscani Patres Landinum exceperant, rectoque exemplo concioni vltro omnes quotidie, & catechisi eius intererant. At Marianensis Episcopi Vicarius inde ab initio parum gratum sibi accidisse eius & socij aduentum ostendit. Isergo, & quidam cœnobij desertores alijque nonnulli, vt erant non optima vitae, nec praclarè admodum inter suos exempli; veritine Patres illi, qui Visitatorum nomine ab Apostolica Sede mittebantur, solutis suis moribus, effrenataque licentia, disciplinae franos iniicerent, aut ad eandem Petri Sedem per litteras se deferrent; mendacissimis anteuertentur epistolis, & extremae eos elationis & arrogantiae, intolerandaeque seueritatis insimularunt, qui ne Religiosorum quidem ratione habita, Sedis Apostolicae auctoritate intemperanter abuterentur. Et quocernus collimarent, totaque res ex sententia magis caderet; cōsulto facinorosum quemdam conuictum notatumque non semel haereticis, multaque alia ob crimina collum iam in laqueum inserentem, protinus ad Vibem mittunt. Qui vt licetatum mendacis coram etiam meditati calumnijs pondus adderet, tam multis curiam querelis oppleuit, tot mendacis oneravit, vt Cardinales praecipui, in ijsque Societatis amantissimus Marcellus Cenuinus, Ignatium monendum pro amicitia putarint, Ordinis vt famae nominique consuleret, Patresque illos suae prudentiae modestiaeque per litteras admoneret. Ea reperimus Ignatius, suspicans id quod erat, per calumniam traduci innocentes; Sebastianum Romaeum silentio aduocat, hominemque nondum sacrissimum quidem initiatum, vnum tamen de suo numero probatissimum, & cuius fidei plurimum tribuebat, indurum communi cultu in Corsicam mittit; qui suorum in mores ac vitam dissimulante inquireret, & cum accuratè omnia explorateque lustrasset, ea mox & publicis & priuatis cōsignata testibus ad se referret. Contulit eò se Romae Societatis persona posita, vt erat ab Ignatio praescriptum: & rebus omnibus exploratis atque per spectis abstulit ab insula Praefecto, Magistratibusque, & vniuersis oppidis, itemque à Ministro Prouinciali Franciscanae familiae, alijsque viris grauissimis tam honorifica testimonia, & tot laudibus cumulatè epistolas ad Pontificem & Cardinales, vt eas omnino Patrum pudor ac modestia non ferret; multaque iam antea in eorum commendationem ac laudem Republica Genuensis ad Vibem scripserat. Quibus omnibus tam luculentis, tantique ponderis testimonijs obstruatum est videlicet obtricatoribus os, sparsulque

15
Sermones aduersi ab Patrum laboribus in Corsica.

16
Ignatius Societatis rei in Corsica explorat.

tota

14
Zatrum laboris in Corsica.

rota iam curia, totaque vrbē iniquus rumor oppressus.

17
Res gesta per
Italiam.

Hæc ætate B. Pater cum Lainium Prouinciam Florentiam tum degentem inuisisset Theologica summam doctrinæ in Societatis vsum conficere (cuius tamen perfectionem operis publica deinceps munera impedire;) Collegia per Italiam Eugubinum ac Perulinum per Olauium inspicere inuisit: quem Ariminum quoque inuisit, vt de Collegio, quod ea ciuitas auebat, cognosceret. In cæteris verò prouincijs lustrandis Collegijs atque regendis Ioannē Baptistam Violam Commissarij nomine ac munere Lainio suscecit. Quo in munere cum angore inmodico, vbites minus è sententia caderet, Viola cruciaretur, admonuit eum B. Pater, id quod sæpe habebat in ore, Angelos vt imitari studeret, qui in animarum sibi commissarum custodia omnem quidem diligentiam præstant, sed euentus quicumque sit, nihil de tranquillitate, nihil de beatitate sua dependunt. Ceterum ingente morbo Commissarius, præsertim cum per Collegiorum inopiam, vel longa itinera conficere pedibus cogeretur, onus illud sustinere dñm non potuit.

18
B. Ignarij
sententia,
amirandam
Angelorum
& adulterium,
& iras
quiescentem
in proximo
adiuuandū.

19
Sicilia de-
claratur
prouinciam
vñ Hiero-
nymus Do-
menecus
imponitur.

Sicilia hoc anno noua est constituta prouincia: cui præpositus Hieronymus Domenecus ad prouinciale munus suum, cæterosq; communis disciplinæ labores, aha pietatis adiungebat officia. Is Messanæ gymnceum instituit ex eo mulierum genere, quæ cum ad pudorem se recipere non poterant, vel quod consilium non esset perpetua se custodia cænobiorum includere, vel quod in refertissimo contubernio, loco prorsus excluderentur. Quod opus vt ad diuturnitatem stabile permaneret, dedit insuper operam Domenecus, vt è viris nobilibus Sodalitium, cui cænoby Conuersarū patrocinium erat, hoc item in suam fidem tutelamque reciperet. Idemque cum multas huius pietatis partes à nobili cniuitate per ararij copias atque rationes suscipi posse non ignoraret, coacerandam publicè sua curauit auctoritate pecuniam, vnde multorum consulere tur inopia. Eidem Roma discedenti Farnesius Cardinalis, qui Societatis Collegium in Monte Regali (ea est Archiepiscopi sedes) expetebar, dedit litteras ad vrbis Præfectum, nostris vt tectum suo sumptu præberet, eisq; annuos redditus assignaret. Empta est domus, & in eius possessionem Bernardus Olinarius, qui valetudinis gratia ab Romani Collegij administratione translatus in Siciliam, primus eo loco præfuit, Societatis nomine missus est: eaque Iunio exeunte coli & habitari coepta. Ineunte verò Iulio tam subiectis auditorum incrementis apertus est ludus, vt quadraginta supra ducentos trimestri vix spatio celebrarent. Extremam sub hiemem dum Natalis & Palmus Roman venturi, transmissione Panormi opperiantur, ille cænoby eius generis, quod Messanæ nuper à Domeneco, & in Vrbe olim S. Marthe nomine institutum à B. Patre narrauimus, inchoauit. Palmus autem suggesto concessio aduocatis in concionem mulierculis, quas inter dicendum non modò ad lacrymas, sed ad miserabiles vociferationes, ciularufque percussit; in eius contubernij exordia tredecim à flagitioso

20
Domiciliū
in Monte
Regali So-
cietati tri-
butum, &
Collegium
inchoatur.

quæstu traduxit. At per ætarem ingens in Mahometanis mancipijs ad sanctam fidem ardor exarsit, ab Mahometano nobili sparsis igniculis. Qui donatus Panormitano Collegio post triennij hortatus ac preces, tandem nullare magis, quam assiduis Sociorū expugnatus exemplis, animum ad catechismum adiecit. Is aduersus diaboli artes impetus ac spectra deformia vim sanctæ crucis admirandam expertus, statim factus de catechumeno prædicator, ante omnia sanctæ crucis compertam sibi virtutem in religionis Christianæ testimonium celebrabat: persuasitque gentili suo facta ancillæ consuetudine implicito, vt ad flagitium quandoque incitaretur, nihil dubitans, cruce sibi frontem ac pectus Christiano ritu muniret. Nec fuit inanis hortatus. Cum inlicita consuetudo & Satanas hominem ad amicum retraxisset, in eius conspectu recordatus repente catechumeni salutare consilium, non prius ad frontem ac pectus horrenda spiritualibus nequitij signa formauerat, quam veluti superfusa gelida roto corpore obrigescens, patefacto statim mulierum miraculo, & mox per vrbem vulgato, ipse cum alijs ad vitalem fontem accessit.

21
Rati
phi ca.

22
Vienna
signi sancti
crucis.

23
Vienna de
certis capit.

24
Canisio
peru ad
denis
Viennens.
peruicis.

nes cancellosque tenerent, nec in docendo egredierentur ad ea, qua cum religione coniuncta essent: quod fieri sine ingenti illius Academiae periculo, & rei Catholicae detrimento omnino non poterat. Facilis enim est ad ea flexus, ubi prauo dogmate te semel in feceris; & in docendo magistrorum mores plerumque se effert, nec potest eorum tuta esse doctrina, quorum est corrupta religio: qui dum suis se discipulis tradere scientiam profitentur ac literas, vna cum scientiae dulcedine haeresum venena clam temperant. Canisius autem cum suos in ea obeunda prouincia collegas tantum periculum parui pendere, nec sibi religioni ducere, quod tales doctores induceret: ex altera vero parte impune videret haesum longe lateque grassari; exorauit per literas ab Ignatio, vt tota Societate mensiu quoque spatio singulis sacerdotibus sacrificium, ceteris alias preces indiceret, vt Dei Numen Christi cruore placatum cetera Germaniae populo discissa caligine, praeferret lumē Catholicae veritatis. Id quod ex eo tempore addita nominatim Anglia, de qua spem optimam Mariae regnum attulerat, ab omni Societate fieri coeptum, nunquam postea desitum est. Quae dum Canisius totus in rem Catholicam augendam intentus dies ac noctes animo voluit, & vias omnes perdenda haeresis inuestigat; tantum sibi in omnis viros apud principes comparauit, vt post Federici Naucae Episcopi Viennensis occisum, de eo in Episcopali Cathedra subrogando serio agitarum decretumque sit. Qua de re cum inter Romanorum Regem Ferdinandum, & Nuncium Apostolicum Hieronymum Martinengum optime conueniret; maiorem in spem venerant exorandi Pontificis, quam cum de creando Episcopo quondam Iaiō, nequidquam interpellauerunt: propterea quod Societatem adoleuisse iam dicerent, eoque iam loci perductam; vt si Canisio mandaretur Episcopatus, quem in alia vrbe reformidauerat Iaius, par ipsa periculum non adiret: conueneratque inter eos, vt occultam per epistolam, seuerum curaretur à Petri Sede mandatum, quo Canisium cogeret Religionem iam professum, & voti reum, traditum sibi munus sine cunctatione suscipere. Sed odorati rem nostri, vna cum Canisio, (nemo enim plus habet virium ad repellendos honores, quam is, cui deferuntur) tam multis, tamque grauibas apud Nuncium rationum ponderibus atque momentis suam egeret causam, vt ille abiecto scribendi consilio ad Pontificem Maximum, ad Ignatium dumtaxat ea de re literas dederit. Cui rescripsit Ignatius, id haberet apud se ratum & velut exploratum, nullo modo e diuina re fore, ac ne Societatis quidem, vt Canisio deferretur is honos. Multis autem praestare partibus; si nos nostra in humilitate relinqueret, quam si ad honores, & tam decoras Cathedras nos eueheret. Simul illud insinuans, si vltus foret, non sibi defuturum, quo minus ipse adeundo Pontifice, totam illam (vt olim in Iaiō fecerat) rem disputeret. Denique, ne quid ad discutiendum dehortandumque Nuncium Apostolicum praetermitteret, supplici oratione cōtendit, ne in ea re longius progredi vellet. Nec verò Martinengus, vt erat nostri Ordinis studiosissimus, & natus omnes obseruabat Ignatij, progressus est vltra,

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

Coloniae cum e grauiissima pestilentia hoc vno dumtaxat anno, quinque & viginti hominum millia, vt fama fuit, periissent; Socij, qui metu omni deposito praecellenti caritate quadam aderant morbo tactis, singulari Dei beneficio integri ipsi intactique seruari sunt, compluresque ex eorum numero, quibus aderant, suo curabant aduentu; vt ea interdum voces exaudirentur in populo, quorquor sua Leonardo peccata aperirent, eos protinus conualescere, & vitam instituire sanctiorem.

Louanij ne pusillus ille grex virtutis materiam forte requireret, conspirauere in eum Parochorum multi & Curionum, quod ille omnem confitentium celebritatem atque frequentiam ad se raperet. Ergo acerrimo interdicto eauerunt, ne suis in confessionibus quispiam de sua curia Inquisitionem se iudicij potestatiq; subiceret; sponsonemque voti ad id eos studebant adigere. Verum cum demonstratū illis esset eorum Cancellario, virisque principibus Satanæ ex inuidia talia vota & interdicta prodire, pusillus sitientissimus in instituto permansit: nec eorum tribunalia refugit atque subellia, quorum in dies experiebatur opem & auxilium; praesertim ubi ex calumnia, quae poterat suspectos eos facere, auctoritatis publicae testimonio laus & commendatio accessit. Libellus inuentus in vrbe est, nescio quae vota, & certas corporis verberationes continens auctoris incerti. Sed vt in eo nona & singularis quaedam pietatis species apparebat, Societati tribuebatur. Super ea re Louanienfis Academia saepe conuenit, multaque inde extiterunt offensiones in populo, ubi praesertim emanauit, quaedam esse feminas pias, quae semel in hebdomada a confessarijs pietatis gratia vapularent. Nec falsa narrabantur. Sed tota in innocios redundabat infamia, eo facilius, quod Societate non satis dum cognita, pronioreque vulgo ad suspicandum, quam oculato ad dispiciendum, sacerdotes aliquor, talium architecti ludibriorum, Iesuitae & ipsi nominabantur. Verum postea re comperta ac patefacta intellectum est libellum illum ita ex officina nostra non prodixisse, vt ipsimet auctores coram Academiae Rectore professi sint eas res ab Adriano saepe grauius esse damnatas. Proposita sunt igitur edicta publice ad contestandam Societatis integritatem, deducendosque ab errore complures: & per eam occasionem interdictum omnibus, ne sacrae confessionis causa sacerdotem alium extra suam curiam sibi deligerent, praeter Societatem. Hoc moderatorum, Principumque iudicio aucta sunt in hunc Ordinem hominum studia. Increbuit piorum vis ad capienda sacrosancta Ecclesiae mysteria, vt in vna aede S. Petri, quod se Adrianus, relicto ad S. Michaelis Arnoldo, transtulerat, Natali Domini die duobus amplius millibus, quod in ijs partibus nunquam fuerat auditum, ea rite sint praebita. Tantam vero Adriano vim facultatemque impertuerat Deus, vt nemo ferè ad eum accederet consilij causa, quin nouo gaudio cumulatus, animoque tranquilliore discederet. Is cum ex amicorum narratione rescisset puerum trimum nocturnis diurnisque daemonum spectris perterteri solitum ad horrorem usque pilorum, & in eiulatus & lacry-

D d mas

27

Coloniae Societatis nauis operam sine ulla sua noxa.

28

Louanij aliquid molestia ex calumnia.

29

Qua raudē cedunt in commendationem innocentissimorum.

30

Via sacrosancti sacrificij.

25
Trecum in Societate proorsu Septentrionalibus inuicibus

26
Causis Viennensium Episcopatum ab se repellit.

mas continenter erumpere; accessum in eodem sistit ad aram, & sacris operatus à tectis illis monstris liberum atque incolumem parentibus reddidit: cuius etiam frater natu maior, cum in eadem spectrorum formidines incidisset, eadem ab eo liturgia percuratus est. Inter ceteros, qui se Louanij ad Societatis orandi commentandique disciplinam salutariter exercuerunt primas tulit Ludouicus Blossus Abbas Lænenfis, vir suis scriptis ac monumentis, nec minus virtutum memoria nobilis. Cui usque adeò probata Societas est, ut nisi per institutorum dissimilitudinem staret, affirmaret, eam se cum suis omnibus initurum. Sed quando id integrum sibi non esset, perfecturum certè, ut quibus esset integrum, id illi se suafore & auctore facerent. Neque id modò præstitit luculenter, utque in Belgium Societas reciperetur, omni ope adnissus est; verum etiam operam dedit, vt ex sua prouincia Monachi ad eandem se orandi formam atque rationem paulisper excolerent.

31
Ludouici
Blossij in So-
cietatem
studia.

32
Gallia Fran-
ci.

Superiore ætate Paschasius Lutetiam cum venisset, reperit latiorē exercendæ campum tolerantiæ, quàm depromendæ in animis curandis industriæ. Non tamen intermisit ad S. Germani præbere aures conscientia onus ponentibus, & multis priuatim exereendi spiritus dictata præscribere. Prima tamen eius curarum in eo consumebatur, vt Societas auctore Parisiensi Senatu rite Gallia regno reciperetur. Carolo Cardinali Lotharingo patrocinante, alterum super hac re iussum dedit Henricus Rex. Sed nihilo magis maturata est causa. Ad extremum Senatus, vt eam ab se siue curam, siue inuidiam amoueret, cognitionem morum Societatis, institutorumque, & Pontificiorum, quibus probabatur, diplomatum Sorbonicis Magistris, & Episcopo delegauit. Multi è Senatu, plures è Theologis erant, qui nouas Religiosorum disciplinas omnino sine exceptione damnarent: Episcopus verò huic nostræ aduersarium se sine dissimulatione proferebatur, concessas illi immunitates, & alia beneficia Apostolicæ benignitate Sedis, negans potuisse concedi, vt quæ Hierarchiæ Ecclesiasticæ soluendæ essent. Quid viarum non obiit Paschasius? quid dimicationum non adijt? quibus non os conuictijs obtulit, sua illa antiqua bonitate hos precans, illos edocens, dedocens alios, cum plerisque disceptans, vt exitus tandem, qui cum Societatis, tum ipsius Gallia causa expetebatur, contingeret: Nihil tamen, vt deinceps constabit, nisi ad patientiæ suæ luca profecit, causa in deterius prouoluta semper, quoad tandè præcipitata est.

33
Libellus
Exercitiarum
B. Ignatij
vehementer
in Hispania
exagitur.

Ex institutione Exercitiorum cum ingens oriretur vbique fructus præsertim in Hispania, huius exitu anni Toletana in vrbē, lateque per regnum grauis aduersus diuinum illum Exercitiarum libellum exoriri cepit procella. Silicij vetus offensio, tanquam malè curatum vlcus sub cicatrice viuēbat. Melchior Canus Canariensis abdicato Episcopatu cum apud Carolum ac Principem offendisset, suspiciōne in Araozium velut sibi obstantem intendit. Horum & auctoritate nixus, & voluntatibus obsecundans (vt est eruditum) Thomas Pedroccius bellum Exercitiarum indixit. Sed multo est certius, immēsos inde vbique terrarum

pietatis fructus dolentē Satanā, conatū, vt semper, obruere salutare illud inuentum & abolere. Ergo Pedroccius multa ex eo libello quasi temere effutita colligit: alia, quæ piæ aures Catholicæque respuerēt: quædam etiam (si Deo placet) quæ perspicuam continent hæresim, & digna essent censoria virga, & sacri animaduersione iudicij. Quæ omnia scripto comprehensa, Silicæo, cuius erat è familia, & sacris Quæstoribus tradit. Anno iam sæculi huius duodecinguesimo auctoritas Apostolica, sicut eo docuimus annali, eum libellum cōprobat luculento diplomate, & laudat, plurimum hortans omnes Christi fideles, vt tam pijs documentis (sic enim loquitur) & exercitijs vt & illis instrui deuotè velint. Quæ cum essent, in libelli eius causa iam Pontificiæ quoque auctoritatis reuerentia agebatur. Et quidem calumniæ ipsæ planè erant eiusmodi, vt, si venirent singillatim in lucem, per sese conciderent; tamen diabolo in primis fegiente (qui quò absurdius humanis illud dit mentibus, eo triumphat insolentius) confuso rumore per multitudinem didito superstitioni & hæresim, graue pietatis damnū minitabatur. Tanto igitur malo Araozius occursurus, memor mansuetudinis Christi, hanc mollissimam extinguendæ flammæ viam iniuit. Doctores magni nominis rogat, suam vt & ipsi de eo opusculo sententiam scripto edant, & suo chirographo subscriptam. Quod præ cæteris Alfonso Vergara Conchenfis Canonicus, pietate ac doctrina inclutus, Doctorque; Ioannes Costa, & Bartholomæus Torres, ambo deinde Episcopi, ille Legionensis, hic Canariensis, cuius etiam extant insignia de Sanctissima Trinitate monumenta, luculenter fecere. Ac Torres quidem multa super ea re edidit scripta: ex quibus iuuat hîc ad doctrinam multiplicè vniuersam describere. Testis est Deus, inquit, quàm ex voluntate mea ceciderit, vt de Societatis Iesu Exercitijs sententia mea postularetur. Cupio enim simpliciter & christiane quid hæc in re sentiam, palam facere toti orbi terrarum. Ac primùm, ne quis existimet ex priuato me quopiam affectu loqui, aio me hominem de Societate Iesu non esse: quanquam si seruo essem virtutis cupidus, dudum in ea, vel in alia sanctarum Religionum versarer. Aio deinde, quamuis Doctorum è numero ipse sim indoctissimus, posse me tamen satis interrogationi propositæ respondere; cum & Societatem ab eius exortu nouerim, & pridem Salmantica cum Ignatio, deinde cum eius disciplina alumnis per familiariter egerim, diligenter obseruans, quò res Ordinis huius euaderet, oculis assidue ipsa in facta coniectis, quæ minimè patiuntur diurnam fieri fallaciā. Aio præterea, ex qua die sancta hanc Societate noui, nullum vnquã errorem, crimenque, compertū in hominibus, qui quidem verè ex ea essent. Nam terū imperiti, vbi de sacerdote quopiam fortè rumor minus cōmodus exijt, de Societate esse eum loquuntur. Super hæc, nego quempiam verè ac perfecte Exercitiarum posse vim aestimare, nisi in ijs se ipse exerceat. Etenim cum tota referantur ad inferendas virtutes in animis, & vitia extripanda; nemo est, qui possit virtutis percipere vim, gustumque sentire, nisi in ea prius elaboret. Vidi ipsemet homines doctos, qui

34
Bartholomæi Torres
de Exercitiarum libello
sententia.

35
Ad res
Exercitiarum
vniuersam
tiam ne-
cessarium
normam
Exer-

36 *Omnes qui exercitia laudant*
 37 *Quid exercitia sint*
 38 *Nesci est asserere in exercitijs quidnam erroris esse*
 Exercitiorum res, cum tam clare Catholicaeque sint, ex Evangelio depromptae, sanctisque Doctoribus intelligere non possent, quas tamē, qui eas ad usum referunt, negotio nullo intelligunt. Nimirum longē aliud est scire litteras, ac res percipere spiritus, quae praeter litteras actionem, orationisque usum ac virtutum postulant ceterarū. Me quidem profiteor Compluti ad eam formam exercitum; ac Deum testor triginta annis, quibus versor in studijs sapientiae, & permultis quibus Theologiam doceo, nunquam ad meam utilitatem didicisse tantum, quantum me Exercitia diebus paucis docuerunt. Quod si cupiam Doctorem, cui sua placeat scientia, mirum fortasse accidat, experimentum appello: teneat idem, atque existimabit idem. Neque in obscuro est ratio, quod priora videlicet studia ad docendum, Exercitia verò ad agendum referenda: valdeque interest scire ut doceas, ac scire ut facias. Addo cognitos mihi permultos, qui Exercitationes illas susceperunt, multisque me meorum auditorum cum Religiosis, tum saecularibus persuasisse, ut susciperent: nec tamen cognitum quempiam, qui non pietatis magnum inde profectum retulerit; palamque predicaret nihil omnino ē mortalibus tebus se voluisse ijs antelatum. Atque vtinam quāto est ille thesaurus, tanti asfirmare nossemus. Nam cum tantū sit momenti oratio ac meditatio, propter rationem ac viam, quae commodissima ibi traditur; multi per ea plus breui consequuntur, quam longo alij tempore ac labore eo praesidio destituti. In summa qui capiat nosse, quid Exercitia sint, pronuncio, aliud nihil esse, quam considerare attentō & quieto animo capita fidei, legem ac praeccepta Dei, eiusdemque beneficia, vitam & mortem Christi; recognoscere antea actā vitam, statuerē de futura, hostem verò gentis humanae, cum videat ingentia eorum ad pietatē emolumenta, machinas admouere omnes, ut eorum natura tollat. Verum vel inde apparet negotium esse diuinum, quod in seclationibus proficit: quantoque acrius oppugnatur, tanto fortius conualescit. Simulque pronuncio Exercitia, quaeque in ijs continentur, vniuersa & singula auctoritate Apostolica comprobata esse, adhortante insuper Pontifice fideles, ut ijs vtantur: planeque indignum esse viro sapiente asfirmare Pontificem id comprobare, & ad id exhortari fideles, quod errores contineat. Nec dubito, quin, si homines Societatis, quibus pro Christi amore graetate sunt ignominia, ad sacrum Quaestitorum concilium aduersariorum deferret nomina, in eos seuerē animaduertetur. Ceterum cum Sedes Apostolica Exercitia comprobaret; aio ac pronuncio nemini fas esse, asserere in ijs errores esse, neque id agere ut emendantur. Verum si quid forte (quod tamen non est) difficile, deprehenderetur, id modō curandum, ut declaretur. Omnia ergo, quae in ijs sunt, vera & Catholica sunt; & contraria ijs, errores. Quae verò obijciuntur, ut alio loco singillatim refutatis ostendo, planē inania, multa etiam ridicula esse cōsumo. Hae Torres, & alia multa, praesertim de hominibus in Societate doctis, fluctuque per eam in Hispania, ac ceteris terrarum oris parto, cum disputasset; Illud, inquit, postquam nomen meum huic dis-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

39 *Cordubensis Collegij principium*
 40 *Ioannes Cordubensis Societatis conciliarius*
 putationi subscripseram, mihi succurrit. Quis deprehendisse in Exercitijs errores dicitant, sine dubio diligentiam in ijs expendendis adhibere, at non minorem adhibuit Pontifex. At isti condemnant, Pontifex commendat. Respondeant ipsimet vtrius auctoritatem me deceat sequi. Haec ratio mea, inquit, sententia quemuis, qui modō sapiat, cohibere potest ne posthac nisi ad commendationem libelli huius verbum audeat facere. Et planē ita cūenit. Vulgaris hisce aliorumque Doctorum scriptis, rumor paulatim vulgi omnis, conatusque aduersariorum per se se confenuit. Plurimum deinde profuit ad eam rem Mancij quoque sententia, qui sacro Praedicatorum ex Ordine vir magni nominis in Hispania, Compluti que nobilis Professor diuinae sapientiae ē princeps Sella; idemque cum perstudiosus familiae nostrae, tum ipsi Praefuli Toletano percarus erat. Cui cum Praeful ipse legendum Exercitiorum volumen, expendendumque tradidisset; is eo accuratē perlecto per dies aliquot, libera voce respondit, nihil se in eo deprehendisse censoria nota, vel animaduersione dignum. Cumque alium ei codicem Praeful à Cano iugilatum impingeret, respondit Mancius, ne in eo quidem quidquam mali esse, praeter vnam iugillationem Cani. Hunc in modum veritas patefacta, maleuolorum technas atque mendacia sua luce discussit, eademque seipia, cum vi sua, tum Sedis Apostolica auctoritate defendit.

Inter haec oppida vrbesque tam multa Societatis Collegia flagitabant; ut, si mos singulis gereretur, auertendus esset suus cum dispendio numerus ab institutis suscepisque Collegijs. Concessum tamen est Cordubae, in prouincia Baetica primum, cuius ordiendi auctor Antonius Corduba, de quo superiore anno retulimus. Is vt Societati se addixit, mirum quā breui, quantos in humilitate Christiana, & in omni virtutum genere processus habuit. Creatus itaque sacerdos, & bonum, quo potiebatur, agnoscens, nihil habuit antiquius, quā vt eos etiam, qui non norant, ad eius cognitionem amoremque perduceret; Societati que sedem locaret in patria, adiuantibus maximē suis, qui praecipua in ea vrbe auctoritate opibusque pollebant. Autumno igitur ineunte cum Alfonso Lopo, vt propius ea de re ageret, Ignatij iussu Cordubam Villanoua se contulit; tam incitato patendi studio, vt ab morbo vix dum mortifero emeritus, assiduaque etiamnum implicitus febris, Deo fretus iter capesseret. Sua illi perpetua virtus, & obedientia in primis, tum valetudinē inter labores reddidit, tum secundauit incepta: ad quae spe & stabile aliquam facundiam, & rara eloquentiae laudem, quae primos in Baeticam ornaret ingressus, vel ipse Ioannes Auila requirebat. Sed quā humilibus, suaeque dexterae aptis adminiculis potius, quā speciosis Deus praepotens delesteretur, hic quoque testatum voluit. Eo tempore Cordubae verlabatur illius Decanus Ecclesiae Ioannes Corduba, vir generis splendore clarissimus, idemque opulentus ac diues; sed non ita virtute abundans. Is Societatis nondum hominem interius conspicatus fallam de eo opinionem, maleuolorum huc imperitorū preoccupatus sermonibus animo comprehenderat.

D d 2 Verum

Verum ut de Villanovæ ac socij cognovit adventu, conquisitos ad se vocat, & ad conuiuium inuitat, tum Catharinæ Marchionis Plegi Antonij nostri parētis litteris impulsus, tum sua sponte commotus, ea mente atque consilio (quem admodum ipse postea commemorabat) ut nouorum Religiosorum res curiosè cognosceret, & suis ipse oculis exploraret, an, quæ fama & auribus accepisset, ea cum ipsa re, & oculorum fide congruerent. Epulis exceptos, multis precibus ut ad se diuersarentur, inuitat, & quodammodo cogit. Qui cum denique paruissent, interim ille nusquam ab eis oculum. Nam & in congressibus varia ac multa in sermone dissimulanter iniiciebat, omni ratione tentans, ut eos ad se prodendos eliceret, exprimeretque tale aliquid, vnde eorum de moribus ingenioque conijceret: & cum soli essent, eorum dicta ac facta dies noctesque ex inopinato curiosis & oculis & auribus obseruabat. Ea tamen aspexit (Deo gubernante suorum res) ut qui alios deprehendere ac capere se putauit, is deprehensum caprumque se viderit, & melius in rete quam quod alijs tenerat, implicatum. Eorum enim & colloquutionibus & exemplis adeo sese ad eorum consuetudinem & caritatem applicuit, ut, cum Cordubæ stabile domicilium Societati quæreretur, is domum suam ubi habitabat, pretij non vulgaris diuite cum instrumento sacros in usus, dono dederit: ad extremum fructus etiam annuos statuendo Collegio tuendoque decreuit. Atque hæc omnia tam effusa beneuolentia, tantoque impetu voluntatis, ut negaret se vnquam, siue cibum caperet, siue somnum, Collegij cogitationem posse deponere: nec mentionem legis, aut conditionis vllius faceret: & ipsa quoque gentilitia vellet insignia donatis ædibus remoueri, ut sui memoria aboleretur. Porro in miraculis habebatur tam subita eius in Societatem animi sententiæque commutatio, multoque magis commutatio morum ac vitæ, quæ planè maxima fuit: neutrum enim propter amplitudinem & auctoritatem nobilissimi in Hispania viri latere poterat. Tanti que vulgò fiebat à publico eum perque vetusto mulierculæ vsu (quod nulli quamuis maximi Principes impetrare potuerant) tandem abstractum, ut id vnum opus satis dignum aduocatae Cordubam Societatis pretium terrent. Domus autem, quam dono dederat, cum esset obærata aureis mille sexcentis, ciuitas se de suo quidquid erat nominum dissoluturam recepit. Et ciuitatis item sumptibus caprum illic ædificari Collegium. Sed cum ea perciperet studiorum oculus ipectare primordia, dum in his ædibus ludus struitur, in minoribus alteris aperitur ab eodem Ioanne commodatis. Iam Montillam apud Catharinam Marchionem conuenerant noui Collegij futuri incolæ cum Antonio Corduba, qui primus fuit Rector, & ipso Borgia ac Bustamantio ex Lusitania nuper reuersis. Hi cum cæteris colonis S. Catharinæ Virgini Martyri que clarissimæ sacro die translati Cordubam, vnde Montilla sex leucis abest, communi cum gratulatione temporarias illas in ædes à Decano introducuntur. Hic igitur ludus primùm apertus 111. Idus Decembris quina classium varietate distin-

41
Ludus literarius
Corduba
aperitur.

ctus: quarum in vna dicendi & eloquendi, in cæteris aptè congruenterque loquendi tradebatur ars. Dein Ioannis Auilæ postulatu Græcæ quoque litteræ tradi cæptæ, & officiorum explicari rationes. Agebat Cordubæ cum alumnis iuæ disciplina tum Auila: qui simul nostros in ea vrbe conspexit, pro qua re egregiè laborarat, magnitudine gaudij elatus in Canticum Simeonis erupit, *Nunc dimittis seruum tuum Domine*. Scholarum exordiū ab oratore sumptum est, quem sua præsentia cohonestarunt Leopoldus ab Austria Antistes, Inquisitor, cæteraque nobilitas cum cæteris academicorum. Adfuit ad ferias natalitias Hieronymus quoque Natalis ab Lusitania, qui & Constitutiones (ut vbi que faciebat) in recenti promulgauit explicauitque Collegio, & gymnasij exercitationes ad morem ordinauit Italiae. Per eandem ferias placuit Decano Ioanni consuetudinem Patrum, & oria Collegij remotis arbitris degustare: eoque tanta animi voluptate se abdidit, tantisque Religiosos inter illos cumulat est gaudijs, ut vnum aliquè de Societate diceret, & eum quidem de nouissimis atque postremis. Ipse domus pauimenta vertebat, ipse discumbentibus ministrabat, ipse sibi ex omni domicilio cubiculum contemptissimum referuauit. Huic deinde Fundatoris dati sunt tituli. Quanquæ enim monuerat antè Borgiam vnuerforum patens Ignatius, ut Antonij Cordubæ, & eius matris ratio, qui principes fuerant inchoandi Collegij, in deferendis haberetur; tamen, cum id honoris pia femina recusaret, de eius voluntate atque sententia tributum est ei, quem nominauit, Ioanni. Porro & multum ciuitati debetur, quæ Collegium protinus excepit amantissimè, & prolixè iuuit, ornauitque perenni benignitate. Ipsa verò mater Antonij cum suas partes desiderari noller, haud aliter quam parentem se Sociorum omnium ferens, certa ex intervallo subsidia eleemosynæ nomine summittebat.

In hunc etiam annum Collegij orsus Abulensis incurrit adiutore sacerdote nostro Hernando Aluatio eius vrbs ciue: qui cum socio missus in patriam, ut constituendi Collegij, quod ciuitas postulabat, viam aliquam indagaret, dum per amicos id tentat; offertur Societati templum, & ægrotorum hospitium, quod à sancto Secundo Apostoli Iacobi discipulo, primo eius vrbs Episcopo, quique hic piè conditus perhibetur, nomen inuenit. Verum, quoniam extra muros situs erat is locus, nec ad legendam messem idoneus satis; aliam domum hospitalem, & ædem aliam celebri vrbs loco, B. Egidio sacram Aluarius præoptauit. Ea erat ædes Sodalitij cuiusdam per exiguo instructa reditu, quam non grauatè Sodalitii illi dederunt. Hic primùm habitari cæptum, ex eoque tempore Abulensè Collegium, quamquam in summa rei familiaris difficultate (ut plerumque sunt initia) tacitis incrementis est auctum, præsertim Ludouici Medinæ opibus, annisque subsidijs: qui cum Societati se tradidit, tum Collegio trecenos ipse in annos singulos assignauit, & ut germanus frater centenos aureos relinqueret, auctor fuit. Ideo hunc potissimum Borgiæ placuit Collegij patrem ac fundatorè agnoscere. Ognati Michaël Nauarrus dum tradedis vulgo doctri-

42
Ioan. An.
le gratia.
tio de Col.
gio Cordub.
lenj.

43
Abulensia
Collegij
exordia.

doctrinæ sacræ præceptis, sanandisque de more nientibus occupatur; haud otiosam pariebatu esse, quam ei donatam à Deo diximus, ad sananda corpora facultatè: nonnullisq; subinde morbos hoc anno ad vnum dumtaxat dexteræ tactū pro cuiusque indigentia ac fiducia fugauit.

44
Barcinone
templum
edificari
captum.

Barcinone domicilio sibi Societas comparato ad ædificium quoque templi ex collatione piorum celerem vertit manum; primi que lapidis, qui xviii. Kal. Maij in fundamentis est positus, superiore in parte Iesu nomen, in inferiore B. Nostri Patris grandibus litteris est incisum. In alijs verò lapidibus varia domorū & Collegiorum nomina sunt insculpta, tanquam ob commeandi vltro citroq; opportunitatem in Italiam, Hispaniamque, & inde remotiores in oras toti Societati sacra ædes non vni solum Collegio conderetur.

45
Res Lusitana
aduen-
tu Borgiæ,
& Turria-
ni, & Nata-
liæ, magnam
captum in-
cremuntum.

In Lusitania interim rerū status, is fuit. Simon Rodericus ab Aragonia provincia cum per valeadinis caulam Olisipponem se recepisset, inde Romam, Ignatij ex obedientia accitu, iter intenderat, cum Natalis Commissarius in provinciam venit. Adfuit & Michael Turrianus. Aduocatus est tum ab Rege, tum à Natali Borgia. Itaque horum maximè tritum sanctitate, auctoritate, prudentia res præclarissime gesta est. In eo itinere Borgia dum præruptum, & faxis asperum montem superat vltra Mundæ ripam fluminis, haud ita Conimbrica procul, præterque in oratione defixus, & diuinarum rerum contemplatione suspensus; sequebatur Bustamantius sermone è globulis manu versans, quibus in singulis Dei Matrem ex vicitata formula salutabat. Qui dum per angusto tramite loco sanè lubrico & scopuloso securus obequitat; mula, cui insidebat, repente prolapsa, ruere in præceps per rupes altas & voragine cepit, aspectu ipso formidabiles. Magnè tum viro tenchra, magnus error: in eoque ille mente dumtaxat consistit, quod dulcissima Iesu Mariæque nomina magnis clamoribus implorabat. Borgia, vt clamantem socium, & viatores quoque pastoresue vociferantes exaudijt, qui ad horribilem Bustamanti casum clamores illico sustulerunt; conuerso aspectu socium ipsum per salebras despicit volutabundum vnà cum mula, cum eademq; sursum deorsum præcipitem ferti: tum coniectis in caelum oculis, & cari socij periculum deprecans, Iesus, inquit, tibi præstò sit: & tu, Pater misericordiarum, hominè protege. Vix hanc Borgia precè fudit, cum ipso temporis momento comitis mula constitit loco tam arduo, tamque ad imprimendum vestigium lubrico, vt admiratione propemodum obtupescerent qui spectabant. Inuentus est illæsus & integer Bustamanti vnà cum iumento, suspensa è manibus, quam dixi, corona, is, quem iam fractum & comminutum omnium ferebat opinio. Qui cum emergere tanta ex voragine barathroq; non posset, extrahitur à viatoribus funium adminiculis, diuinam identidem prædicantibus mirantibusq; clementiam, quæ illum tanto in discrimine saluum incolumemq; seruasset. Non tulit videlicet Mater illa misericordia, quæ sæpè etiam occurrit miseris non vocata, vt supplicem suum, tot se salutationibus inuocantem in tam præcipiti lapsu, tantaq; ruina defereret. Et ve id ille tam præsentis

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

mortis effugium eius tutela potissimum, deinde verò Borgiæ precibus assignabat. Quo defuncti periculo, & quod reliquum erat itineris profecti, tandem pridie Kal. Septembris Olisipponem perueniunt. Quo die Lusitaniæ Rex è suis familiaribus vnum, qui Borgiam suo nomine salutaret, & alium quoque ea de causa Regina præmisit. Procetes deinceps alij, curiæque Princeps vltro ad eum salutandi gratulandiq; causa prodierunt. In ijs Olisipponensis Antistes, & Apostolicus Nuncius, Aueri Dux, & Ducis Brigantini par fratrum. Postero die inuitatur à Regibus ad colloquium. Cuius ad ingressum Rex pariter & Regina consurgunt, & perbenigne pariter aliquanto spatio ad excipiendum occurrunt. Ac Rex quidè sibi detraherat pileum, quem honorem ne Duci bus quidem ipsis, ac regni sui Procetibus vnquam habebat: cumque ad benignitatem adderet, instans, vt protinus assideret, euicit humilitas ac modestia Patris, vt de more gentis Regem ex genibus affaretur; nec vnquam, quamuis læpius insus cõsurgere, & in sella ad id parata requiescere, vir modestissimus tantum honoris admisit: quem tamen ei Reges honorem non habebat vt Duci, non enim tantum forsitan dignarentur; sed vt viro sancto, qui quæ cæteri tantopere admirantur & stupent, ipse contemneret, pedibusque protegeret. Vt tum denique planum fieret, quanto faciendâ sit pluri paupertas, & impropriū Christi, quàm cuncti mortalium Ægyptiorumq; thesauri. Nec minùs honorificè postea soror eum Philippi Secundi Ioanna, Principis Ioannis coniux, sororq; Regis Maria, atque Elisabetha Eduardi Regis fratris vxor, & Ludouicus item Regis frater, vir suauissimis atque optimis moribus exceperunt. Cum autem ad idoneam Ludouici naturam vsus Borgiæ sanctissimus accessisset, & tanti splendor exempli versaretur ob oculos; ad eum ad virtutis adytum pietatisque processit, vt cum eo de capessendo eodem vitæ genere, remittendoque funditus rebus humanis nuncio planè decreuerit. Verùm propter infirmitatem & ætatis & valetudinis Ignatio Borgiæque visum magis è re diuina fore, si talis vir à fratris latere non discederet: sed domi suæ cum Rege coniunctus, cunctis suo præluceret exemplo. biennioq; post suscepta in voluntate perstanti mors interuenit. Sed quàmquam ad Societatem se adiungere pro voto non licuit, perinde tamen vitam egit, ac si vnus aliquis ex ea esset, nullo fastu, nullo regio apparatu, nullo splendore familiarum. Qui vt exiret are alieno, ex argentea supellectili, veste, gemmisque diuenditis magnam vim pecuniæ rededit. Is castimonie paupertatisque vota, pro sua conditione statuque, præcipue verò obedientiæ diuinas erga leges atque præcepta vltro & sua sponte suscepit. Is erat in precatione frequens: & in templis, pietatisque muneribus sua otia traducebat. Facilis in conuictu, pius in alienis subleuandis lenidisque miseris, modestus in omni vita, denique humilitatis commendatione præcipuus. Is qui, cum in Enxobregam vicum, vbi degebat, è S. Rochi (de qua mox domo agemus) confessionis causa sacerdotem accerseret, mandare puero consueuerat, ne quemquam certum è Patribus nominaret, sed tanquam priuato

47
Quam ho-
norificè Bor-
gia à Rege
Lusitano
excepit.

48
Ludouicus
frater Ioan-
nis Regis
quanta
virtutis.

D d 3 vni que

ynique de populo sibi vnum aliquem postula-
ret. Fundebat subinde lacrymas, & intimis sensi-
bus sua nouissima memorabat, ita se ipse compellans, & secum ipse ratiocinans: Quid mihi tandem fiet, si supremo iudicij die puer hic Æthiops atque mancipium cælum mihi præcipiat, ipse verò detrudat ad inferos: aut certè si plus apud superos ille, quam ego palmae confèquatur & gloriæ? Totus hic in Ludouici pectore ad insignem religionem ardor, initium videlicet, aut certè incrementū duxit à Borgia. Verùm, vt quæ Patris eiusdem propria sunt prosequamur, alijs compluribus regij in illum amoris & obseruantia significationibus prætermittis, is vt ex tanta beneuolètia fructum aliquem reportaret, Reges ipsos ad propagandum Dei cultum in suis regnis, & colenda pietatis munia, tempestiuus cohortationibus inflammabat. Illud in Principis Ioannæ familia ad alendam iucundiùs venerationè celi Reginae, ex sue pietatis excogitauit ingenio. Deiparæ natali die, multis in schedulis varias eiusdem virtutes ac laudes inscripsit, egregijs cuique virtuti appositis precandi formulis. Dein alijs in schedulis numero paribus matronarum ac puellarum scripsit nomina, quæ in Principis versabatur obsequio: hisque singillatim nominibus vna ex parte, ex altera schedulis cum laude Virginis ac subiecta prece sortitò eductis, quam cuique schedulam fors dedisset, totis deinceps octo diebus iubebarur è concepta in ea formula precem quotidie fundere. Quod inuentum cum mirum in modum arrisisset Ioannæ, Borgia, qui immensa quadam cupiditate flagrabat incitandi homines ad virtutè, pro sua mercede poposcit, vt quæ mater esset principisque familie, ea cum aula sua vniuersa ad honorem Virginis animum purgaret, & alimentis deinde cælestibus confirmaret. Quod cum facillè impetrasset, ipsemet lectus ad id sacerdos, diuinissimam Hostiam, antequam inciperet distribuere, manu tenens, pauca verba, sed ardentia fecit, ostendens quis esset is, quem manibus sustinebat, quæ vis eius, maiestas & sanctitas: quanta è contratio suscipientis illum hominis vilitas prauitasque. Ad quæ verba eo prolata sensu ac tempore ingens consecutus est audiètiū motus. Ex eoque tempore in Principis aula octauo quoque die sacra illa mysteria, minimum autem quintodecimo obiri salutariter serioque cœpta sunt. Et erat regia omnis tantis ignibus inflammata, siue hac industria Borgiæ, siue eiusdem sermonibus & exemplis, vix vt alius per eos dies inferretur inter aulicos sermo, nisi de Deo: ipsumque gynæceum, non è Principis Reginaeque pedissequis, sed ex ancillis Christi videretur esse collegium. Quæ instituta vitæ ratio, quo constantior ad diuturnitatem esset, inter Borgiam Reginamque conuenit, Principemque Ioannem, vt festa quaque luce Societatis sacerdos ad exponenda Christianæ legis initia inuitatus accederet: eaque statim introduceta consuetudo diu tenuit. Interim Natalis euulgandis Constitutionibus, componendæque intentus domesticæ disciplinæ, tantū afferbat vniuersis vtilitatis & gaudij, vt nullus ab eo tristis, aut cōtracta fronte discederet, nulli non ab eo cumulatilimè satisfaceret. Explanauit Constitutiones, quas ferebat, &

49
Inuentum
P. Borgiæ
ad augen-
dum cultū
B. Virginis.

50
Natalis
fructuosa
industria.

primos vbique renouabat ardores: cum que in religiose vitæ forma, tum in ratione studiorum Societatem optimè ad Ignacij mentem constitutam in digressu reliquit. Dederat in mandatis ei B. Pater pro singulari vtilitate, quæ emanabat in publicum ex puerorum in Sicilia Italiaeque Collegijs disciplina, vt in Lusitania quoque, & reliqua Societate eam docendi rationem induceret: simul etiam videret, si posset Olisippone Professorum domus institui. Quod vtrumque magna populi ac Regis voluntate perfectum est. Professorum domus ad D. Rochi sumpsit initium. Id erat Sodalitij cuiusdam opificum sub vrbs mœnia secretius cum domicilio templi ac desertijs, multa circum olea confitum. Quod Sodales initio grauare; deinde verò sperantes publicum bonum, sanctique Rochi venerationem inde actum in, Petro Mascarenia Regis iussu curante, tanta propensione cesserunt, vt ingens se beneficium arbitrentur accipere. Primo Octobris Domestico die, qui in ipsas Kal. incidit, in eius possessionem loci ventum est. Hic deinde Professorum & domiciliū, & templum regia munificentia dignum, nullis vel amplitudine, vel pulchritudine eius vrbs templis inferius, ædificata sunt. Nec sua hodie loco celebritas & nobilitas abest, extractis toto illo iam vico præcipuis & frequentibus ædificijs. Tum demum in Lusitania Societatis ratio institutumque; probè cognitum est, tum graduum animaduersa varietas, tum intima nostra perspecta, cum & Professores, & Coadiutores quos Formatos appellamus, proprio à Tironibus domicilio, ceteraque iuuentute, quæ litterarum disciplinæ dat operam, secrete se se. Et publica quoque celebritate ratio interioris eius æconomix in conspectum data. Nam quo die ædis S. Rochi inita possessio est, post concionem Borgiæ, quæ motus maximos excitauit, Consaluis Silueria postea Martyr, Consaluis Vazius, & Antonius Quadrius, ille Lusitanæ, hic Indiæ Prouincialis, ac præstantissimi viri, Professorū, tum alij Coadiutorum, alij quoque, quòd tempus sic postulare videbatur, simplicia vota factis operante Natali, vouerunt, cum taciti ac permolesti quidam etiam Tironum adessent. Cui ceremoniæ, nouoque ritui spectator lectus avidusque Rex ipse cum Principe filio, & popularibus multis interfuit, tanta animorū peremotio sensuque, vt ex præcordijs sæpè suspiria, ex oculis sæpè lacrymæ ceciderent. Princeps huius domus Prepositus Corisalus Silueria fuit, continuoque frequens ad S. Rochi excitata est populivis, nominatimque diebus festis feminæ honestæ complures, cum matutinis sacrificijs & concionibus adfuisse, pedem è templo toto illo die non efferebat; ne locum frequentissima multitudo præiret, quæ ad pomeridianas Christianæ legis explanationes vacua occupatura subsellia concurrebat. Erant enim tam multi, qui templo recipi quam tumis laxo non poterant, vt, cum ad sua teclia exclusi redirent, qui eos obuiam habebat, facillè suspicaretur missam esse iam concionem. Ergo vt omnibus audiendi copia fieret, & fames multitudinis expleretur, faciendum sæpius Consalio Vazio fuit, qui cælesti illi doctrine præerat, vt docendi gratia parentem prodiret in campum. Constituta

51
Instituta
domus Pro-
fessorum
S. Rochi
Olisippone.

52
Graduum
in Societate
varietas
Lusitanæ
declinatione.

53
Doceri ex-
pium in
S. Antonij
Collegio.

ta Professorum domo ad amplificandum firmandumque S. Antonij Collegium versa cura. Hic vere iam primo Latinas litteras Cyprianus Suarius, & Emmanuel Aluarius, quorum alterius de Rhetorica, alterius de Grammatica præclari vsus monumenta extant, tradere iuuentuti euentu secundissimo cœperant. Secundum id documentum actum est cum Rege, & ex Regis nutu cum ciuibus, placeret ne Collegium quoque in eadem vrbe constitui, in quo præter Latinas litteras, Græcæ insuper & Hebraicæ traderentur, simul & schola aliqua de conscientia questionibus adderetur. Cumque Collegiorum institutorum ratio, ex ijs, quæ in Italia constituta iam erant, satis esset omnibus indicata, placuit consimile Olisippone Collegium collocari. Sed cum ex bonis fortunisque communibus aliò deriuari sine regio assensu non posset, egit ea de re ciuitas ipsa cum Rege: qui præcipuum Consulè, nostrique Ordinis amantissimū Franciscum Corream negotio præposuit, vt & Regis & ciuitatis nomine iuberet quamprimum scholas illas institui, & ne quid ad eam rem desiderari posset, efficeret. Curatum est mandarum regium diligenter à Consulè, & concionatores pro concione id operis commendarunt; in ijs Ludouicus Montoia Augustinianus, & ex Dominicana familia Prouincialis Magister, viri grauisissimi, magno & sensu animi, & pondere orationis. Continuo igitur ad nouum gymnasium cupida iuuentus plurima. Quam in primis ita instituebat Societas, vt mensura per intervalla minimum ad exponenda sua rite peccata, quotidieque ad sacrificium altaris, festo verò die ad catechismi scholam accederet. Idque sibi magistri pro suis laboribus quasi mercedis loco depolcebant: nimirum id quod pro sua cuique salute mercandum & requirendum esset. Ergo ingenti ciuium gratulatione sacro B. Lucæ die cœpta inchoatèque; sunt scholæ splendido cum apparatu ex oratoris instrumento, & Rhetorum spatijs officiniisque petito. Dixit in corona, & dixit luculenter inter ceteros Cyprianus Suarius orator nobilis, & omni arte limatus. Dein ab adolescentulo annos quindecim non plus nato, sed excellentis ingenij theses sunt propugnatae Rhetoricæ. Nec ipsa peristylla, vel atria fuere muta. Ea contestata sunt vndique omni poësis orationisque lepore, quæ & ingeniorum tenerent aciem & oculorum. Iam auditorum varietas quin disticta classibus quanta fuerit, intelligere vel inde licet, quod vni Franciscò Rodericio, qui conscientia causis explicandistractandisque præerat, dabant operam quadringenti. Administrabat Collegium Rector Ignatius Azebedius, is, quem postea multis cum Socijs à Caluinianis oppressum in itinere Brasiliensi pro religione Catholica necatumque suus locus & annus ostendet. Vt iure gloriari suis queant primordijs domus Olisipponenfis atque Collegiū, quibus tanquam formandis teneris, & lacte imbuedis eodem præfuit tempore illustre par Martyrum.

Collegij quoque Conimbricensis sub Leonis Henricij administratione ab superioris anni iactatione res ad pietatem literatèque proficiebāt. Borgiæ verò aliquot dierum spatio sanctitas ante

oculos posita, & Commissarij Natalis in suis ob-
eundis partibus solers cura cum solatium attule-
re domesticis, tum molestijs rumoribusque ex-
ternis, si quid ex ijs resederat, planè silentium. Ac
Natalis quidem, cum & industria facultatèque in-
dirigendis ad Societatis normam Socijs, & ex-
planandarum Constitutionum vsu prudentiaque
valeret, quas quotidie per horæ curriculum ex-
planabat; inducta renouatione votorum ex certa
& communi formula eas in omnium pectoribus
flammas spiritus pietatisque succendit, quæ non
domesticis modò, sed etiam ciuibus vniuersis a-
mabili spectaculo essent. Idem operam dedit, vt
Tirones posthac diligenter erudirentur: quos ab
cæterorum vsu discretos Antonij Corree disci-
plinæ commisit. Itaque cerni licuit superioris an-
ni iacturam in magnum cessisse lucrum, nec ad-
uersa eorum studia, qui transfugis indulgebant,
sine Dei concitata fuisse permillu: vt, quemad-
modum Ecclesia vniuersa, nominatimque Soci-
etas, ac parens eius Ignatius rebus creuerunt ad-
uersis, & ijs se corroborarunt atque firmarunt, ita
nostrorum in ea prouincia quies atque tranqui-
litas cum spiritus incrementis, præclaraque fama,
nisi per aspera & turbida non rediret. Ei rei tum
preces & gratia apud celeste Numen famuli eius
fidelis Ignatij, tum singularis eiusdem vigilantia
& sapiètia quamplurimum profuit: qui Mironis
Prouincialis vt temperaret regeretque sedulita-
tem, illa ad eum inter cætera monita per episto-
lam misit. Non esse aut Generalis, aut Prouincia-
lis Præpositi officium minuta ac temporaria præ-
sertim, in administrando sectari: sed potius instar
excelsi cuiusdam motoris orbis subiunctos æ-
qualiter, & cum grauitate cedere. Itaque cogitatio-
nes suas defigeret in totius prouinciæ commodis,
& in rebus quidem singulis, cum opus esset, ordi-
nandis versaretur, & peritorum sententiam ex-
quiret: cæterum ab ijs per se curandis & transi-
gendis, vt plurimum abstineret. Ita plura factu-
rum, & magis suo muneri cõuenientia; futurum-
que multò opportuniùs, vt, si quid in agendo
fortè peccetur, ipse corrigat, quàm vt ipsum, si
fortè erret, quod procliuè est singula scrupulo-
sius persequenti, inferiores emendent. Ad omnes
verò communiter Socios epistolam de obedientia,
quæ extat, misit: qua disputatione non facile
absolutius in eo genere quidquam subtilius re-
perias: quæ deinde per cæteras Societatis missa
prouincias vehementer vbique ad parendum a-
lacritatem incendit.

Hoc rerum Conimbricensium cursu Cardi-
nalis Henricus, idemque Eborensis Antistes Lu-
sitani Regis frater, cognitis Olisipponenfis Col-
legij frugibus & industria, totum se ad Eborensis
incrementa conuertit. Eboram igitur vt primum
Miro Natalisque venerunt, cum his ardentè de
scholis egit, ocus vt inchoarentur exoptans. In
eamque rem suum ipse Collegium, & aureos quor-
annis mille, prouentus nomine, luculentamque
bibliothecam attribuit. Ita iv. Kal. Septembri
docendi initium factum est, habita ab oratore
nobilissimo Petro Perpiniano, qui vnus erat
magistris, ad Lusitanam iuuentutem oratione,
sua facultate ingenioque digna. Et quo maiore
auditorū numero eius Collegij scholæ celebra-

D. d. 4 reatur,

54
Tirones
capti sepa-
ratim in-
stitui.

55
B. Ignatij
sententia de
Prouincia-
lim & hu-
iumodi
maiorum
Præposito-
rum cura
in rebus ge-
neralibus
continenda.

56
Eboram qua-
que doceri
capium.

rentur, Cardinalis idem reliqua gymnasia ex urbe sustulit. Ita rebus ex sententia gestis primùm Borgia, subinde etiam Natalis in Baticam se, ad Collegij Cordubensis exordia, quæ paulò antè descripsimus, recepere.

57
Iohannis
Nunni, &
comitis
Africani
labores.

Titiani in Africa quintum propè annum Iohannes Nunnius suum tenebat institutum, seu redimendi aliena misericordia captiuos, magno per litteras, & pios amicos ex Lusitania, & reliqua Hispania studio còquisita; seu ad ouile Christi Domini palantes oues, quiq; ad Iudæos Saracenosq; defecerant, vel cum vitæ suæ periculo reducendi. Cruciabatur enim & angebatur intus sensibus, vt rumpi cor ei videretur, cum plebsq; præsertim pueros puellasq; cereret, nisi maturè redimerentur, ad impurum Mahometem abduci. Itaque cum sæpè pecunia præstò non esset, vel suo sanguine representare pretium earum animarum auebat, pro quibus suum omnem Christus Iesus effudit. Illud habebat modicum leuamentum, quòd apud Iudæos & Ethnicos ea erat in existimatione, vt cum pecuniarum nihil haberet, vnde Christianos maxime periclitantes (his enim succurrebat primis) à seruitute redimeret, ipsi pecunia credita captiuos ei, quos vellet, addicerent. Super hæc ipse, & Ignatius Bogatus socius eius duo agrotorum, quæ excitant, curabant hospitia, custodiaq; nonnullas Christianorum turba refertas, quorum leuandis omni ope laboribus & ærumnis, laboriosam ipsi vitam & ærumnosam ducebant.

58
Res Conga-
na.

Ad Æthiopas in regnum Congi quatuor missos de Societate anno M. D. XLVII. narratum est. Cum res initio satis bellè procederent, deinde ob regis impotentiam optatum exitum non haberent; primò ad statum prouinciæ exponendum Iacobus Soueralius in Lusitaniam redijt, vnde in Indiam postmodum missus est. Deinde ceterorum Præfectus Georgius Vazius cum tabe consumeretur, coactus & ipse à Socijs iter in Lusitaniam ingredi, paucis diebus vitæ cursum absoluit. Reliqui post hæc duo satis ostenderunt, quàm firmam atque constantem necesse sit eorum esse virtutem, quibus peregrinationes diuturnæ huius generis permittuntur, procul ab communis disciplinæ septis, ac vigili cura pastoris. Rumor enim fuit paulatim eos curam ab animarum lucris ad terrena negotia transtulisse. Quibus in Lusitaniam ad reddendam rationem accitis, Cornelius Gomius, & Fructuosus Noguera ambo sacerdotes submissi sunt, oprante plurimum Rege Ioanne, & Cardinali Henrico, vt eius quoque nouæ vineæ, nec admodum ad votâ respondentis culturam Societatis coloni omnino susciperent. Tres ex orborum contubernio pueros in catecheseos ministerium, & instituendarum ibi domorum stirpem duxerunt. Vnâ ibat legatus à Rege Lusitano missus, qui regis Congani pectus ad officium excitaret, gaudentis quidem nomine Christiani & gloriantis, sed facta parum consentanea nomini perpetrantis. Apud eundem Cornelius ante initam Societatem gratia valuerat. Itaque magnam ferebant spem propagandæ longè lateq; religionis, quam tam miserum in modum eludit euentus. Priusquam Congum Cornelius attingeret, falsò delatum est ad regem per

59
Cornelius
Gomius, &
Fructuosus
Noguera in
Congum
missi.

legatum eius, qui in Lusitania fuerat, Cornelium ipsum in ea prouincia sparsisse voces, regem verbo tenus Christianum esse, non item re; regnumq; illius breui ad execranda simulacra, nisi eò ipse concederet, reuerfurum. Quæ quanquam Cornelium non latebant: & suspicari facillè poterat, si se conferret ad regem hac præoccupatum calumnia, contractiore se vultu exceptum iri; studio tamen salutis adductus earum morbus gentium, audacter ad eum contendit. Nec sanè sua ipsius suspicio fefellit. Rex etenim toruo semper aspectu loquentem exceptit. Quanquam non multis post diebus cum mestissimum illum esse audisset ex Lusitanis; neque tam sua causa in tam falsa calumnia commoueri, quàm ipsius stomacho regis, & tanto rei Christianæ in ea regione dispendio, accessit ad sese: placidissimoque ore & animo confirmavit nullam ijs se fidem adiungere, quæ de eo ad se falsò delata essent: placatioremque ab sese hominem æquiorèq; dimisit. Interim Noguera, qui grauius decumbebat, peius fiebat in horas: & tandem, cum multas in eo morbo molestias & incommoda pertulisset, continenter editis nec paucis, nec exiguis suæ virtutis indicijs vitam ipsam abrupit. E tribus item pueris, qui tradendi pueris Congensibus catechismi gratia venerant, duos morbus abrupit. Nec meliore Cornelius in ea re conditione fuit, quem molestus item morbus in his offensionibus occupauit: tamen plus ei regis improbitas, quàm morbus ipse molestiarum exhibuit. Nam, vt erat ingenio commutabili atque multiplici, ad inflictum paucis ante diebus in Patris animo tristitiæ vulnus illud insuper adiecit, quòd populares suos eius vsu colloquioque prohibuit. Idemque nulla habita Regis Lusitani ratione, qui amice hominè sui commonebat officij, Christianos acrius vexare & insectari non destitit, sacerdotibus, qui regijs ali subsidijs antea confuerant, diuidi pecuniam vetuit: Proepiscopo negauit aditum ad colloquium: imò ad eius ingressum regis repente fores occludi iussit: nec eius sacrificio interesse de more voluit, sed sacerdotem alium, qui apud se sacrificaret, accessit. Cornelius autem simul ac emeritè morbo, quanquam hæc de rege cognouerat, tamen partim superioris colloquij facilitate inductus; partim, vt causæ communi, suoque muneri non desisset, ad illum adire, & quæ ab eo requiret, aperire non dubitauit. Ea erant omnino tria. Primum, vt feminas quasdam, quæ suum vendiderant pudorem, casæ proximas, quam Patri rex ipse tribuerat, aliò amandaret. Deinde, vt ex fide Lusitanis data liberum eis introitum in suum regnum permitteret. Nam Cornelius antequam Societati se daret, ab hoc ipso rege legatus in Lusitaniam, ab Rege Ioanne impetrauerat, vt non aliò per eas oras, quàm ad Congani regni portus Lusitanæ cum mercibus naues appellerent, spondente ipso Congano, apertum ijs certis locis tutumque receptum fore: quòd deinde minus præstabat. Denique postulauit, vt cum Ecclesia ac Proepiscopo, cuius apud eum nomen iniuria delatum esset, in gratiam rediret, Cleroq; redderet visitata subsidia. Rex, quanquam meliore non erat animo, neque mente; tamen audito Cornelio, quem superiore colloquio omni

60
Moritur in
regno Congi
Noguera.

61
Rex ingens
inconsonus.

62
Cornelius
liberè de of-
ficio regem
admonet.

mnj affabilitate mulcere ac delinire studuerat, ne sui dissimilis videretur, omnia liberaliter ac prolixè promisit, fronte magis & oratione, quam te & animo liberalis. Nihil enim fecit ex promissis: quin etiam cum ad eum postridie Vicarius, ac ceteri sacerdotes, vt de promisso gratias agerent, accessissent, regie repente foribus exclusi sunt. Ita Cornelius sex mora mensium Ethnicos non plus quatuor in ea vrbē, quò varijs ex locis plurimi subinde comment, traduxit ad Christum. Nec sanè multi contineri in fide poterant, si plures adiunxisset. Postulauerat simul à rege, vt contubernium numerosum è pueris totius regni nobilissimis conflaretur, vbi vnà cum litteris Christiana pietas trahi posset. & rex probare consilium visus erat, iusseratque principio idoneum ad id eligi locum, curarique omnia pro voluntate Parris: at idem, ne sibi dissimilis fieret, ne in hoc quidem satis constans inuentus est, leuissimè nouis abductus retrastusque calumnijs.

In Brasilia sub anni exortum Sofa Prætor cum porrectam in meridiem oram inueneret, Nobrega quoque, quod dudum expetierat, regionis totius cogniturus ingenium, & instituta ab Socijs domicilia inspecturus, cum Francisco Petrio sacerdote, & quatuor ex orbiorum numero pueris, administratione domicilij Bayensis Vincentio Rodericio delegata, in Prætoris classe discessit. Apud Illeos, quò primùm ex Baya descensum est, pro exigua morula solatus concione populū, expiatisque nonnullis, cupiditatem, qua Societas illic expetebatur, incendit. In Portu mox Securo, vbi Ioannes Nauarrus tum Lusitanis, tum Æthiopicis mancipijs, tum demum ipsis Brasilijs, operam salutarem sine cessatione nauabat, exceptus peramanter ab oppidanorum primoribus, rogatusque, vt puerorum educationi contubernium instituendum curaret, re suscepta Prætor fauente, situm domui, & quæ vsul erant, cetera designauit. Ad Sanctum Spiritum mox progressus, per amplam ibi tenera arati iam domum paratam, & Alfosum Blasium strenuè defudantem, multamque in populo religionem inuenit. Rebus & hic breui compositis, Ianuarij flumine, vbi Prætor nouam coloniam destinabat ponere, è nauibus prospèctato, quòd accolæ hostiles gerebant animos, ad sanctum Vincentium repetitur cursus, Nobrega nusquam seduli muneris sacerdotis intermittente, qui quo latius toti classi prodesset, varia pererrans nauigia, vnus multorum vicem representabat: in eoque nauigio, quod Lusitanos ab regno extortes vehebat, vt erat celestis medicina necessaria magis, ita eum vtilius suscepta est, tum etiam, quòd mirere, libentius. Multas, vt fert eius oræ nauigatio, passos ærumnas, multa pericula elapsos, omnium maximum discrimen excepit. Repente non procul ab sancti Vincentij portu procella immanis suborta, nauigium, in quo Patres ibant, demersit. Haud vires dum Nobrega ex recenti morbo collegerat, & natandi prorsus erat ignarus. Nihil tamen (ita videlicet consciètia præclatis in cæptis, ita fidelibus seruis solatio est Deus) in eo casu tranquillus atque adeò lætus illo viro: vltimūque discrimen Brasiliorum statim exceptus humeris, inque pusillam insulam, quæ fortè erat in

proximo, deportatus, euasit. Inde delatus in portum festo puerorum excipitur agmine, familiarique totius, multorum præterea oppidanorum occursum, magnaque cum voluptate per ampla videri in ea colonia religionis excolendæ & propagandæ posita fundamenta. Sed statim gratulationem dulcissimam iniquus delator calumnijs pessimis interrupit. Ioannes erat Ramallus opulentus & potens, multiplici pellicatu annorum ferme quadraginta infamis, multaque propagata sobole, nihilo videlicet meliore ipso progenitore, matribusque Brasilijs: quin adeò Brasilia barbarie Europæis spiritibus mixta, hoc petulantius liberi omnes nudi barbarorum more volitabant cum pharetra & arcu: multisque incestibus & ipsi polluti, ingens religionis erant offensio. Quo de grege ij fuere, quos supra narraui manus Leonardo afferre conatos. Ille igitur Ramallus, quòd ab sacris, vt anathemate dudum obstrictus, excluderetur, doloris impatiens, quos audire magistrōs debuerat, ijs infamiae suæ partem conatur aspergere. Quos itaque de Socijs libitum fuit, apud Nobregam criminatur. At Pater, tum quia satis intelligebat quantum non modò in sancti monia Societatis, sed etiam in illibata fama momenti sit ijs potissimum oris, tum etiam experimentum seueritatis, quæ adhibetur in eo genere, editurus, quia accusator adeò notus erat, & calumnias late sparserat, extèplò eos omnes, quorum is detulerat nomina, ab reliquorum cœtu ac domo amandat: tum seuerissimam quæstionem instituit, ipso cognitore Antistitis Vicario. Testes interrogantur colohi propè vniuersi: nihil tamen nisi reorum præclara laus, nihil nisi accusatoris iniquissimi probra deprehensa. Tum demum suspicione ab iterfa publica, rursus, vt merebantur, domo & Societate qui segregari fuerant, gratulatione geminata recepti. Rebus domi compositis videns Nobrega Brasiliorum catechesim lente procedere, tum propter hebetia & ferocia gentis ingenta, tum propter odia exterorum, à quibus sæpè in seruitutem per summam abducebatur iniuriam, ad hæc ipsos Europæorū perditos mores nouæ Ecclesiæ, perinde vt opus erat, instituendæ multum officere; consulto precibus & sacrificijs Deo, decreuit ad centum in mediterranea leucas penetrare, nouumque condere cœtum in veritate religionis Christi ac sanctitate fundatum. Iam cuncta erant in promptu, Fratresque nobile opus ardentissimè capessabant; cum Prætor obstitit, pio quidem consilio, vt erat vir religiosus in primis, sed fortassis non vsquequaque ex Christianæ norma prudentiæ. Verebatur quòd Vincentianum solum non est admodum ferax, ne incolarum plerique, vt dabant indicia, occasionem securi, & spem diuites auri venas repertiendi, solitudinem in colonia facerent: atque adeò noua vrbis conderetur, vnde olim Lusitanorum aduersus Barbaros arma retardarentur. Hac spe deiecto Nobregæ alia offertur vberior. Castellanos quidam ex Peruuia ad S. Vincentium, alijque ex flumine Paragao transgressi, mira narrabant de populis Carigijs, quàm abhorrent à cetera Barbarorum feritate, quàm gererent animos ad Christi religionem propensos, quàm Nobregam ipsum iam fama notum, quem

66
Calumnijs
vexantur
Socij colo-
nia S. Vin-
centij.

67
Cognat
Nobrega
nouam ci-
uitatem
condere, &
inuare
Carigijs.

63
Res Bra-
siliae.
64
Nobrega
nauigat ad
coloniam
S. Vincentij.

65
Naufragij
facti.

quem Barcachum, id est, sanctum verumque Patrem vocabant, expererent. Sed vineam sibi commissam non ausus est ipse deserere: dumque Moderatores Europæos consulit, quem expedire ea sortita sit exitum, anno insequenti reddetur. Interim Pater ad longè positos vota calentia, & capacitatem caritatis amplissimam porrigens, hoc maiore conatu ad excolendos præsentem incubuit. Inter cætera tribus Brasiliæ pagis in vnum, quo facilius excoli possent, contractis, & inter Lusitanos condita pueri Iesu Sodalitate, quæ subleuandam puerorum ætatem susciperet, cum ex omni Brasiliæ tractu maxime paratam videret in hac colonia messem, hiciple subsistere, huc maximum Sociorum numerum, misso, qui eos deduceret ad urbem Saluatoris Leonardo Nunnio, decreuit accersere.

68 Commodum per ea tempora ex Lusitania E-duardus A costa nouus Brasiliæ Prætor, cumque eo opratissima Sociorum auxilia tres sacerdotes, quatuor Laici pertulerunt. Sacerdotes Ludouicus Grana, qui Conimbriceni Collegio præfuerat, etiamnum (cum hæc scriberentur) superstes, Blasius Laurentius, corpore perpulillus, sed pietate studioque salutis animorum par maximis, & Ambrosius Petrus, qui nec in Brasilia, nec in Societate permansit. Laici verò Gregorius Serranus, Ioannes Consaluius, Antonius Blasius, & Iosephus Ancieta, omnes virtutis laudem egregiam adepti; Iosephus etiam miræ ac celeberrimæ sanctitatis. Hi, ne tempus navigationis vacuum ab officio labi sinerent, multum in eo itinere nauigantibus modò conciliandis inter sese qui similitates itaque gerebant, modò vel animis docendo iuandis, vel ægris ministrando corporibus profuerunt. Quibus pietatis muneribus bimeltri nauigatione perfuncti, tandem

69 Gregorius Serranus, Ioan Consaluius, Antonius Blasius, Iosephus Ancieta, quid inde sanctitate floruit.

70 Industria Vincentij Rodericij in baptizando Brasilia.

11 Idus Iulij Bayam applicant: vbi ea gratulatione, significationeque voluntatis, & iudicij excepti sunt omnium; vt, cum præbere suas confidentibus aures ex instituto cœpissent, nemo sibi alium suæ confessionis arbitrum iudicemque deposceret, præter illos. Cœpta sunt etiam ab ijs, qui sacerdotes non erant, diuinæ præcepta legis puerorum auribus instillari, nonnullis etiam elementa Grammaticæ, & legendi scribendique plerisque. Vincentius autem Rodericius, qui iam illud terebat excolebatque nouale, ad Ethnicorum pagum cum alio sacerdote profectus, vt quemdam sacris vndis exciperet, qui breui vorandus ferebatur à Barbaris, satis habuit in eo lustrando & expiando negotij. Namque cum rite ille catechismo esset institutus, & ad sacrum suscipiendum lauacrum paratus, id Ethnicorum odorata sagacitas, suis protinus interdixit, ne quid omnino aquæ suggererent Patribus. Existimabant enim Barbari illi humanas carnes baptismatis aqua resperfas, velut excætas de sua multum suauitate deperdere. Patres igitur, ne quid aquæ sibi saltem denegaretur ad potum, quo mox furtim vti possent ad morituri baptismum, statuerunt escarum aliquid degustare. Sed fallere Barbaros in id acriter excubantes solertia illa non potuit. Quippe veriti Ethnici, ne quid ad baptismum sibi Patres reseruaent, omni prouisione cauerunt, vt ne ad sedandam quidè leuandamque inter cibum

fitim, vlla eis fieret aquæ copia. Sed Dei sapientia illorum calliditate superior feminam illac impulit gestantem cucurbitam aquæ plenam: ex qua cum potum alter è Patribus poposcisset, & illa præbisset; is per simulationem haustus stropholum furtim imbuit, eoque deinde super eum, qui maclædus erat, expulso, conceptis rite verbis, & Sacramenti formula celo illum Deoque transmisit. Ex nouis auxilijs statim Ambrosius cum Gregorio Serrano ad Portum Secutum missus, in locum Nauari, cui cum militibus ad inuestigandas auri venas Regis iussu tendentibus, peregrinatio longa decreta est. Multum laboris Nauartus in extripandis veterum Christianorum vitijs assumpserat, nec magno cum profectu, nisi tempestiuis è celo supplicijs minas eius iusta Numinis ira exacuisset.

Verfabatur in pago quodam contentio partium, que cum componi Patris monitis præcibusque non posset, tantum repente excitatum est incendium, vnde tamè incertum; vt adificiorum pars maxima conflagrarit. Ita Dei numine puniente iratum obstinatissimus ardor aho immisso refedit incendio.

71 Alio item in oppido, vbi multa peccabantur impune, cum ad sacerdotis nostri vocem penitentiam inculcatis populis obsurdesceret, tantus repente, tamque validus suscitatus est ignis, vt, cum superari nullis aquarum fluctibus, nullis opibus posset, oppidum totum penè consumpsit. cumque in eo diuinis cuiusdam ædes, lucris iniquis, & domesticis scorto infames flammarum vim euasissent; dum is se iactat & gloriatur, quasi falsò, & iniuria ijs criminibus notaretur, postridie eius recti fastigium dilapsus ignis inuasit, & quidquid in pretio erat, domumque omnem momento in cineres fauillamque redegit.

72 Iam Leonardus relicto Bayensis Collegij Moderatore Grana, cum Vincentio Rodericio, & quatuor è Socijs recens aduectis annu sub extremum festinabat ad Nobregam: sed ad Portum Secutum in aliam nauim eo transgresso, ea, quæ Socios reliquos veherebat, allisa primò ad fyrtes, deinde per omnium miraculū sacris reliquijs prolatis reuulsa totam noctem inter breuia iactata est. Inde ad flumen, quod Caraelarū vocant, quassatum lacerumque nauigium appulsum, dum ex altero, quod eadem tempestas agrè hominibus & rerum aliquanto saluis ad litus fregerat, instauratur, fames vehementer exerceat. Siluestribus quibusdam pomis, quorum alia sorbis nostratibus, alia ruborum moris videbantur similia, persiluas dumofque quæsitis, necessitatem vltimam propulsarunt. Vbi ventum ad Sanctum Spiritum, recreati, assumpto Alfonso Blasio (quarebantur enim Brasiliæ peniti viles mediterraneis, vt Nobrega moliebatur, futuri) relictoque ibi Blasio Laurentio, demum sospites ad sanctum Vincentium peruehuntur. Hoc rerum statu nullus ad hanc diem in Brasilia Prouincialis nomine ritulique Societati præerat, præter eum, qui Lusitanam prouinciam administrabat, magno sanè cum incommodo, cum passuum millium millia propè sex à Lusitania Brasilia distet. Fecit igitur prouidè more suo B. Ignatius, vt Societate cresceret, suum quoque Brasiliæ Præpositum designaret. Designatus est Emmanuel Nobrega, qui tum in colonia S. Vincentij rem animorum curabat.

Cuius

71 Leonni X. uari la-bort.

72 Diuina peccata supplicia.

73 Leonardus Nunnio, Sociorum nauigatio & pericula.

74 Nobrega declarans Brasiliæ Prouinciam.

Cuius B. Pater singulari perfecta modestia, animique submissione, ne munus impostum ea stimulantem defugeret, graviore imperio utendum censuit, eumque obedientia Deo vote vi potestatisque ad subeundum id onus adiecit. Adiunxit ei, ut tempora illa ferebant, à latere socium Ludovicum Granam, præscripta utriusque ratione, quemadmodum se inter se vicissim gererent: no-uoque insuper Prouinciali mandauit, ut è Sociorum numero quosdam magis experientes, & Societatis vsu prudentes, quos de more in consilium adhiberet, sibi deligeret, ex ijsque vnum aliquem suorum itinerum comitem: ita tamen ut in audiendis aliorum consilijs atque sententijs libertatem ipse suam non amitteret, si quid statuere vellet, quod è re diuina magis Societatisque censeret. Penes eumdem voluit esse potestatem designandi Collegiorum Receptoribus fidelissimum quemque, qui eis esset à latere, modò Collegiorum magnitudo, & Sociorum, qui in vnoquoque degebant, iustus numerus pateretur. Ad extremum illud etiam addidit in mandatis, ut ipse pariter, & Grana suam rite professionem in alicuius Antistitis sinu manibusque conceperet. Quæ hæc à B. Patre decreta, non nisi anno post ad Nobregam peruenere.

Dum hæc à Patribus tam latè alibi per orbem pro animarum salute geruntur, non minore apud Indos sollicitudine Gaspar Berzæus in iisdem Christi causis elaborabat, animo sitientissimo propagandæ vel in vltimo Oriente Christianæ legis. Verum Deus, qui cælo illum tot meritorum copia, ornatuque virtutum, iam maturum inuenerat, oculus hinc rapuit, quam eius à laboribus inuictus animus expectabat. Qui cum perseueraret constanter ad populum agere, tantaque sedulitate proximo cuique adesset, vix ut eriperet tantulum otij posset sustulcendis cibo vinibus alta iam nocte; in ipsa concione, quam habebat ad ædem maximam, repentini animi defectione desinere summo auditorum desiderio mororeque coactus est: ut, quemadmodum decebat ad eò strenuum Christi militem, propè agens pugnantique ceciderit. Nam inde cum paulum recepisset spiritum, reuersus ad Collegium, ac subinde acerrima febris correptus: tanquam sui finis conscius, Alexium Diazium è laicis Fratribus Bazainum ad euocandum Melchiorum Nunnium mittit, sibi ex Xauerij syngrapha successorem in administranda prouincia destinatum. Interim cum se febris ardor intenderet, paucis diebus, exacto in Societate propè septennio, quod ipsum apud Indos egerat feruè rotum; xv. Kalend. Nouembris extinguitur. Elatus est ingenti omnium querela, vberissimoque steru, conuolante vndique multitudine tam frequentis, vix ut humando corpori locum daret. Vir fuit proflus Apostolicus, à Deo datus in salutem multorum, quos exiguo illo Indicæ suæ peregrinationis curriculo lucratus est Christo, laboriosus ad miraculum. Hæc fuit opinio, vix viros nauos decem sufficere posse laboribus, quos ille vnus in causa animarum obibat. Dicebatur & votum addidisse, nunquam cupiam siue ad corpus, siue spectaret ad animum, modò posset, subsidium denegandi. adeò nihil sui reseruauerat sibi, sed totum Deo proximisque tra-

diderat: & tamen adhuc asperiora appetebat. Iaponios, Sinas, Æthiops, Abasinos, Scythas, gentes omnes, vbi spes aliqua blandiretur fructus & grumarum, animo erat complexus. Quamuis, ut erat veræ laudis æstimator intelligens, cura facilitare pateretur suos ardores moderatorum iudicio temperari ac fingi. Itaque cum à Xauerio relictus est Goæ, in hæc verba ad Ignatium scripsit: Summa erant vota, quibus Deo sacrificare memet in Iaponia, Scythicoque Oceano exoptabam: sed tamen semper compertio voluntatis propriæ, & obedientiæ sacrificiū sacrificiorum omnium Deo acceptissimū esse. Demum non alia solum multa per eum Deus admiranda fecit; sed etiam constans fuit sententia, in eius oratione ad permouenda hominum pectora, & ab impietate ac sceleribus segreganda, vim profusuisse admirabilem, longeque supra modum concionatorum communem. Henricus Henricus de eo recens ex Amuzia Goam reuerso, sic scripsit in Europam: Pater Gaspar egit, agitque res, quæ videntur incredibiles, planè ad multam Dei laudem. Sublato ex oculis tanto viro, dum successor expectatur nutu morientis Gasparis euocatus, prehenderat tantisper prouinciæ gubernacula Paulus Camers. Sed non diu cunctatus est Melchior, qui cum ad extremum adfuisset Octobrem, reseruatō suos humeros oneri, & iam parato supposuit. Qui quanquam Professorum nondum vota rite conceperat; Ignatius tamen, ut ea conciperet, per litteras admonerat. Sed Melchior cum ex Societate nullus esset, qui se profitemem exciperet, & Goanus decessisset Antistes, cerimoniam illam distulit non inuitus: eamque moram maximo in lucto posuit, quod diceret sacrificium suæ professionis penitentia sibi lacrymis interim expiandum. Is incredibilem quamdam cepit animo voluptatem cum ad eum Societatis gradum silens ipse, nec de suo aliquid interponens lectus est ab Ignatio, non quòd id quasi honoris vocabulum ambitiosius expeteret; sed quòd aiebat ea Beati viri lectione, iudicioque auctam sibi spem esse diuinæ lectionis prædestinationisque. Suscepto igitur prouinciæ munere verba facere ad populum festis quidem diebus semel atque iterum in æde S. Pauli, cæteris verò ferijs, (tertia, & Sabbato dumtaxat, exceptis) varijs in templis ac Sodalitjs instituit: cui frequens dabat operam auditor, & frequentia par respondebat vtilitas.

Cesserat è vita duobus ante Gasparè ferè mensibus Emmanuel Morales, nauus & ipse sacerdos, & magni nominis, idemque designatus successor Gasparis loco priore in ijs, quas dixi, Xauerij litteris obsignatis, modò vita suppeteret: sed ea hominè citò defecit. qui cum in Ceilano fructus cepisset vberissimos, inde Goam reuersus dum in concionibus, cæterisque ex instituto muneribus totus est, profluuiò sanguinis repente surripitur. Visus est ouans exire de vita, vbi se fratrum corona, quibus in Ceilano caruerat, cinctum vidit: quos ille ad exhauriendum omnem pro Christo laborem flagrantissimis verbis extimulans, & Iesu nomen ad extremum vsque spiritum intermortuis vocibus iterans, ad amœna paradisi his emisit vinculis, euolauit. Ita breui tempore Xauerio, Gaspare, & Morale præcipuis columinibus Societatis

Indice

71
72
73
74
75
76
77

76
Gaspari
succedit
Melchior
Nunnium.

77
Emmanuel
Morales
moritur.

Indica spoliata est eo mitiore desiderio, quod speraret eos è caelo etiam cumulatiùs affuturos. Auclta est tamen & inde iactura. Inter ceteros, qui hoc anno mittebantur è Lusitania lectissimi viros ibat Urbanus Femandus, vir omni virtutis laude perpolitus, sed tenuissima valetudinis, eo consilio lectus, vt apparet in Apostolicum illud munus præstantissimos segregari, & interim etiam valetudini mutatio cæli forte prodesset. Qui cum eam navigatione non tam perficiendi spe, quam obtemperandi studio suscepisset alacriter; medio in cursu cecidit, in portum non India, sed sempiterna felicitatis quasi compendio inuectus.

78
Pater Urbanus in Indica navigatione moritur.

79
Armuziam missus Antonius Heredia, vt sacerdotem alterum Consalium Rodericum morbo implicatum labore suo leuaret. Quamquam enim ab obsidione Turcarum, de qua supra commemorauimus, pauci in arce, quam obfederant, cæsi sunt; magna tamen postea lues, plurimiq; subiecti sunt morbi, qui traucere non paucos, ne videlicet sedula caritatis materiam facultatemq; desideraret Heredia. Qui non ipsa in vrbe, sed in recessu illo S. Pauli nomine, passibus ab vrbe mille quingentis, vbi Gaspar conuerso ad Christum, qui ibi degebat, loque celeberrimo ad contemplanda caelestia tres cellas edificarat, primo confedit. Deinde quoniam ex eo loco ad urbem commeare, & inde vicissim remeare instar erat crucis atque tormenti, propter immoderatos solis ardores, quibus homines in ea caeli plaga penè torrentur (tex enim eo loci Societate receptos breui morbus absumperat, Gasparemque bis terue tentarat) Heredia ciuitatis rogatu in urbem ipsam sede sibi ad xenodochium delecta, se transiit: recessum verò illum vnà cum sacello, nostrorum vsu iam celebrem pio reliquit viro, qui & eius procuratori præesset, & inchoata iam populi studia celebritatemque foueret, instituto ea de causa inibi Iesu nomine Sodalitio.

Qua ex migratione plus etiam fructuum demerit ceptum est. Extemplo pueros erudiendos Heredia ad quinquaginta suscepit: cum ijs per urbem egredi sub prima lumina concinendis Litaniarum versibus cõsuevit, simul & voce clara ciuibus admonendis, vt pro eis preces funderent, quos vel apud inferos purgans ignis excoqueret, vel inter mortales noxia capitalis vigeret. Quartis in egrotorum hospitio ferijs ritè sacrificabat, & aures subinde proptas agrotantibus diuidebat. Sextis ducebat agmen supplicantium discipulorum ad eum, quæ dixi S. Pauli recessum, vbi frequentè populū, qui conuenerat, diuini verbi facibus incendebar. Fests Dominicisq; diebus principe in æde Ecclesiastice agebat, & semel inter hebdomadam pomeridianis temporibus catechistam. Inita Quadragesima longum se diuerberantium agmen singulis noctibus instruebat: deinde sequebatur ardens ad inflammanda pectora cohortatio. Cuius exempli vis tanta erat, vt non modò Christianos vndique ad spectandum, verum etiam ipsos Saracenos & Ethnicos excitaret. Ingens igitur morum è quotidianis hisce nocturnisque sermonibus conformatio: cum alij missas iras & odia facerent, alij religiosam vitam meditarerentur, principesq; viri diuina mysteria frequenti vsu pio-

que tractarent. omninoq; apparuisset è laboribus fructus vberior, nisi & Armuzianorum penè continens navigatio vltro citroq; commeantiū, in qua bonam eonterunt anni partem, & Saracenorum Ethnicorumque Christianis intermissa colluies impedimeto foret. Vrbs enim Armuzia, vt omni negotiantium genere celebratur, vno eodemque tecto varias hominum sectas, multiplicescq; ritus continet, vt prodigij videatur instar atque potenti si se castos integrosque Christiani in tanta religionum confusione custodiant. Cui tamen incommodo vt pro opibus obuiam irer Heredia, dedit operam Christianorum vt familia in vrbe se iungeretur à ceteris, ne tam intimis & assiduis infidelium inficerentur exemplis.

Pretiosarum ferax arumarum fuit hoc etiam anno ora Piscaria. Inductam eò classem, archipiscaria Maurus vocabulo Raia Alis prope Manariam insulam admouit, vbi margaritarum piscarum Parauæ exercebant, & Christianos aliquot comprehendit. Lusitanus Præfectus vir de Christiana religione optimè meritus Emmanuel Rodericus Corinius, videns sibi vires non adesse hosti pares, trepidè auxilium Cocino acceperat, & Francisco Petro de Societate illic vigente rem, cui P. Henricus plurimum commendarat, Egidius Femandus Caruallius cum aliquot nauigijs statim accurrit. Interim Mauri Punicale inuadit, Ethnico Dynasta è mediterraneis Badagis sibi adiuncto ad prædæ societatem. Post breue prælium Christiani fugam ad interiora tractus capessunt: dumque valetur & diripitur oppidum à Mauris, à Badagis illi capiuntur, interque ceteros Præfectus ipse, & P. Henricus; quos continuo ferro onerant, vt ad redemptione paciscendam maiore cum lucro compellant. Addit vexationi astutia. Submittitur Maurus, qui sui ducis nomine eos aureorum millibus decem licetur: quod fecit, vt Emmanuel, qui omnia malebat quam Maurorum in manus incidere, in idem cum Badagis pretium conueniret. Sed Mauris nequam latum fuit latrocinium. Quinto post direptionem die superuenit Cocino Egidius: in eosque nondum digestos impetu facto aliquot caelis, compulsi ceteros arrepta fuga, de fertisque nauigijs interiora petere. Id Ethnici Badagæ conspicati, vt qui fidem ex vilitate pendunt, in eos & ipsi irrumpunt, spoliant, maciant, vix vt vltus è prædonibus vel Lusitanorum, vel Badagarum manus ac ferrum effugerit. Tum Egidius captiuos è Badagis reperit: & quia sine pacta mercede non reddebantur, oppugnare quadam maritima eorum loca aggreditur. Id enim verò exacuit barbaras iras. Henricum, & aliquot è primis Lusitanorum crudelissimæ neci destinant, præcutis verubus configendos. Quod veritus Egidius bello intermisso, eandem rursus mercedem promittit. Hoc sæuius in custodia habiti captiui; & quia Lusitani tantam summam cunctabantur exoluere, commodiorem conditionem, & fortè ab rege Bisnagensi, cui Badagæ parent, Egidium eos gratis impetraturum sperantes. Id raptore subodorati, vt cogere antequam à rege mandatū perferretur, representare pecuniā; Henrico catena vix palmum ac dimidiū longa collum pedesque deuincunt, ita vt miserè

80

Retora
Piscaria.

81

P. Henricus
Henricus
captus à
Barbaris.

con-

congloratus noctes ac dies hareret in magno dolore, fordeque intumescens membris. Denique post trimestrum propè captiuitatem perlato à rege Bisnageni iussu, vt dimitterentur, persolutis aureis mille mittuntur. Liber dimissus Henricus ad institutum redit: erudit confirmatque neophytos, Christum ingerit, omnique ope leuandis, quæ Barbarorum clades inflixerat, malis insilit.

Ioannes Beira in Molucas reuersus ex India, & cum Socijs aliquot ad Mauricas profectus insulas, in oppido Tolo cum Francisco Godinio sublitit, siue vt baptismo initiare infantes, siue vt cæteris Christianos mores & sanctiores insereret: Antonium verò Fernandium in Amboinum è comitibus vnum, & alios aliò dimisit. Ternate in insula, quam è Molucis præcipuam esse supra diximus, fauorem se Christianæ rei rex ipse Saracenus ostendit, homo versutus, & ad simulanda mirè omnia ac dissimulanda factus, vbi emolumentum spes affulgeret. Qui per id tempus ditiori cuidam, quam à Lusitano Rege petebat, imminens, cum animaduerteret Ternatinæ arcis Præfectum magna militum manu ad insulas Mauricas proficisci, vt ab Ethnicis Saracenisque Christianos vsu conuictuque se iunge- ret, cum eodem & ipse defensor adiutorque contendit, stricto minicans gladio, & terrorem cunctis incutiens, nisi Christianos dederent, libero seque dimitterent: & suum insuper adducebat exemplum, qui Christianis fororibus, quas habebat duas, potestatem inter veteres Christianos habitandi fecisset. Per eam occasionem alius è Societate sacerdos Alfonso Castrius elaborauit, vt inde puerorum quemdam numerum in Molucense domicilium auheret, quos deinde nostri litteris expolitos, ad eorum imbuendas Dei notitia nationes adiutores & interpretes adhiberent.

Sic in India traducebatur hic annus, cum Ignatius ad Xauerium litteras dedit, vt, si ei commodum esset, Nicolaum Lancillottum ad Urbem mitteret; multa enim se habere, quæ cum eo coram ageret: ipsidemque Xauerio litteris imperabat, interposito obedientiæ nutu atque virtute, vt ocius ipse in Europam remigraret: non quòd eius obtemperatiō diffideret; sed vt ostenderet, quàm tibi cordi esset eius ex India reuersio, quemadmodum & Apostolus Paulus cum ad retinendam puram sanamque doctrinam, quæ ei maxime cordi erat, Timotheum carissimum, eundemque sanctissimum adhortatur, interposito Dei nomine, qui iudicaturus est viuos & mortuos, obtestari non dubitat. id quod nisi du- ros apud homines fieri plerumque non solet. Verum nec Lancillotto Romam redire per valetudinem, strataque vires licuit. Erat enim instar prodigij posse illum tã attritis viribus tamdiu animam & artus trahere. Et Xauerius iam morte sublatus meliores in oras migrauerat. Quem idcirco in Europam summa Regis Lusitani voluntate reuocabat Ignatius, vt, cum in Lusitania resedisset, tum Æthiopicam expeditionem apud Regem incenderet, Congi que ac Brasiliæ conuersionem vrgeret, tum facilis de Societatis hominibus in Indiam destinandis homo illius Orientis expe-

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

riens diiudicaret ac constitueret. Mandabatque insuper ei B. Pater, vt in Professorum ordinem sacerdotes sex, & in ijs Gasparem, quos in Indorum cultura relinqueret, cooptaret. Quòd si plures cooptandi viderentur, id eius permittebat arbitrio: illud etiam atque etiam admonens, vt, quoniam nondum illic Constitutiones ab se præscriptæ peruenerant, in cooptandis Professis rationem haberet probare spectatæque doctrinæ, quæ quidem Theologiæ cognitione potissimum continetur: simul & profitendi formulam ritumque transmittit, rationemque designandi consiliarios à Rectoribus ac Præpositis adhibendos.

Porro Xauerius ex his infimis ad superna translatus maiora iam pro Societate curabat. Pollicebatur hoc viri sanctitas, cuius indicia non obsecra mortui corpus hoc anno dabat, quod viua obrutum calce in Sanciano cum arca defossam supra memorauimus. Nam cum adesset tempus, appetente iam vere, quo nauis, quæ Malaca Xauerium vexerat, vnde venerat, remearet; placuit nauarcho, ne tanti viri corpus in desertis locis, barbaroque solo relinqueret, explorare per aliquem spectatæ fidei vitum, an id esset adhuc exsum consumptumque calce, vt ossa in Indiam reportaret. effossoque loculo ac patefacto, qui eius missu ad tumulum venerat, corpus cum vestimentis integrum ac recens veluti modò conditum & humatum reperit, nulla tabe tactum, nulla læsum ex parte, ne nasum quidem, quo nihil citius cadaueribus effluit; sed eadem facie, coloreque viuido, eadem carne succi plena, qua constat eum fuisse cum videret: & quod mirandum est magis, non modò nullo odore graui, verum etiam suauis atque iucundo. Hic omnes pro se quisque diuinum esse numen, & præ gaudij magnitudine lacrymas non tenere: factum corpus pijs & osculis & aspectibus venerari, rosarijs coronisque contingere. Vbi cunctis affatim spectandi contemplandique copia facta, in eadem viua calce arca delatum ad litus omni item veneratione in onerariam imponitur: quæ cum è Sanciano mense Martio soluisset, secundissimo cursu Malacã tenuit. Præcucurrerat tantæ rei nuncia pusilla scapha, cuius admonitu ciuitas omnis excita, vt veterem contumaciam nouo compensaret officio; & quem cum aliqua contumelia dimiserat viuum, omnimortuum cum honore reciperet, maximo apparatu, solenni que pompa ad celebrandum funus sese obuiam effudit. Curabat id sua impensa Xauerij amicissimus, qui Malaca nondum abierat, Iacobus Pereria. Sacerdotum agmen Antistitis cum Vicario, maximaque vis cereorum processit ad litus. Arcam rursus aperiant: & nihilo minus inuolutam & incorruptum corpus suae redolens mirabundi conspiciunt. Ad eius tactum ægroti corpus, vt hoc etiam Deus indicio sui sanctitatem famuli declararet, momento conualuit. Postridie manè supplicatione frequenti multis cum facibus, accensisque funalibus, ad templum, quod Societatis haud ita pridem fuerat (nam Patres omnes Xauerij iussu Malaca excessisse iam diximus) arca deferretur. Dein Missarum solennijs festo musicoque concentu ritè peractis, absterisa calce nouo locu-

E c lo

82
Io. Beira in
Molucum
reuersus.
Reliq. Mo-
luceses.

80
Ioya
Garia.

81
Henricus
Christianus
iterum à
Barbaris.

83
Ignatius
exhibuit in
Europa
Xauerium
se dire, cum
ignoreret
migratum.

84
B. Xauerij
corpus in-
corruptum
reperitur
in Indiam.

85
Excipitur
religio à
Malacensibus.

86
Fluit san-
guis odora-
tus & cada-
uere B. Xa-
uerij.

lo imponitur. In eo condendo cum paululum corpus esset loculi breuitate compressum, & non nihil inflexum, repente sanguis ex humero fluxit, admirabilem suauitatem odoris cunctis inhans, ingenti stupore defixis; cum quintum iam mensem vacaret animo corpus. Placuit igitur arca exemptum sine loculo corpus condi, multoque honore veluti certum diuinæ clementiæ pignus studiosius asseruari. Contagiosa lues, quæ magnam ciuitatis partem depasta iam erat, quo die Xauerio soluta & celebrata sunt iusta, subito compressa est: ut appareret iram diuini Numinis, quæ ex Xauerij vaticinatione in Malacenses exarserat, tanti viri meritis iam placatam. Quarto post circiter mense, Idibus Augusti venit Malacam cum Molucum repeteret, Ioannes Beira, qui suis ut oculis, quæ constanti fama de Xauerij corporis integritate cognouerat, exploraret; in tempesta nocte cum Socijs rapide, & quam oculis sine templum petit, & aperto sarcophago, corpus totum profusum integrum & illaesum, & ea, quæ ferebatur, odoris suauitate, nono iam post obitum mense, reperit: sudarium autem, quo facies eius erat obiecta, purpureo cruore tincti, quem inter se peliendum funeris administri, dum terram superingerunt, expresserunt. Ad hæc vestimenta ipsa, crepidasque, & extremum linteum ad eam intacta atque recentia, ut ei non dudum viderentur iniecta. Quocirca visum Beiræ tale pignus tam honorifico Dei munere custoditum, in ædium conclauis sanctius asseruandum: admonitusque Pereria non immemor amicitie meritorumque Xauerij, arcam elegantiore materia formaque, damasceno subfutam serico, aureoque textili desuper obiectam conficiendam curauit. In eam translato corpore, & ad tempus vsque nauigationis Indicæ socio Emmanuele Tauora relicto, Beira ipse suum profectus est iter.

87
Malaca
Goam B.
Xauerij
corpus haud
sine miracu-
lis deporta-
tur.

Cogimur hoc loco, quod initio præfati sumus, nonnulla, quæ in aduentum annum incidunt vnâ coniungere, ne suspendamus interrupta narratione lectorem, & sua expectatione fraudemus. Vt igitur soluendi tempus adfuit, vnâ erat omnino in portu nauis vetustate inutilis, ac penè dehiscentes. Quocirca Ioannis Mendozæ Lusitani curator, qui Sinarum mercibus Malacæ nuper expositis tempestatem captabat idoneam, cum tristis & anxius hareret, ne mercium, quas è Sinarum regno plurimas referebat, iacturam in reditu faceret, ubi Xauerij corpus ea Goam vehendum nauis cognouit, tam præfati ac salutari præsidio fretus, cum mercibus vniuersis ei se credere nauigio non horruit. Quo ipso tempore Indiam repetens Cosmi Turriani missus Petrus Alcaçena, Malacam ex Iaponia delatus, cum Emmanuele, quem dixi, Tauora sacrum loculum in nauim imponunt. Eam nauarchi pietas, ut viro sancto meritos haberet honores, multo vexillo ac peristromate conuestiri, & ipsa quoque tormenta bellica fericis integri & exornari iusserat. Iam erant in cursu, prospereque ac securi prouehantur, cum repente nauis impacta vadis, gubernaculoque diffracto in summam desperationem nauas & vectores adduxit. Sed ij Xauerij memores, quem vehabant, & in quas spes sitas habebant omnes, precibus ab Alca-

çena contendunt, ut sacrum corpus in apertum proferat. Quibus ille cum gessisset morem, vniuersi cum cereis ardentibus ante venerandas reliquias supplices coeunt, & diuinam ab se iram effusis gemitibus ac plorantibus deprecantur. Ad eas Implorationes ac voces oneraria mox vadis emergit, & ventis obsecundantibus cursum reperit. Nec semel aliàs in vltimum discrimen adducta, maximè ad Ceilanum, præfati illius, quem vehabat, ope Cocinum sospes enauigauit. Hic ad paucos morata dies, dum cupidè visendi corporis ciuitati sit satis, quæ fama præmonita certatim ad nauim veneranda concurrerat, cursum repetens Goam, Baticala missit, à Goa ipsa passuum millibus octoginta. Quo in oppido Maria Sarana regij Procuratoris vxor honesta femina Lusitana cum graui affectu morbo de Xauerij corpore cognouisset, è vestigio eodem deuehi iussit: cuius cum fidenter & pie implorasset auxilium, protinus viri sancti deprecatione conualuit. Eadem eum zonæ frustulum, qua præcinctus Xauerius erat, fumis precibus extorsisset, argentea inclusum theca, sibi ipsa, & ad memoriam percepti beneficii, & ad morborum remedia de ceruice suspendit: & quidem partium filium sextum iam mensem febribus conflictatum, eo admoto sanauit; eundemque postea diuino stupore corporis & mentis oppressum, eodem cingulo releuauit. Ancilla verò in partu petictans, eo ipso zonæ frustulo ad collum alligato, nullo negotio sanam edidit: idemque Mariæ viro febrili, puerique duobus spissa pustula laborantibus, his absterfit pustulas, & illi febrem. Quæ omnia ipsamet Sarana iurata narrauit. Porro cum onerariam Baticala digressam ventorum vis moreretur, nauarchus celeri Goam actuario præcurrens rem totam Patribus enunciauit. Ad eum nuncium Melchior Nunnus Collegij Rector, idemque rum, ut diximus loco, Prouincialis, impetrata ab Alfonso Noronia Prorege celoce, cum præcipuis aliquot Patribus, & pupillarum agmine ad onerariam festinè contendit. In eam transfessus, & ubi locus asseruabatur, ingressus, beati viri corpus integerrimum, & quæ fuerat speciei vinens, & velut etiam tû spirans inuenit, mita naribus hausta fericis odoris suauitatis. Cuius pedes, sacralatque manus vnâ cū ceteris nõ sine dulci sensu, & lætis lacrymis osculatus, inde arcam & loculum effert iussit. Qui ut in conspectum venit, puerorum chorus quem Goa deduxerat Rector, fertis ac floribus redimitus, manibusque virentes sustinens ramos, Zachariæ canticum pius intonuit. Eo concentu, & multis insuper ad lætitiæ significatione tormentis maioribus reboantibus, in celocem corpus infertur. Oneraria verò reddito sacro pignore, mercibusque leuata, veluti suo perfuncta iam munere, illico sua sponte, caelo marique tranquillo demergitur. Nemini ut ambigendi locum reliquerit curiam venustate fatiscens, laxatis compagibus, fluctus inter & scopulos non antè sit merita: sed omnes intelligent suum ei pondus leuamini fuisse, & quasi vehiculo id, quod vehabat. Ea de re nauarchus ipse prodromi onerariæ naufragium longè præuidens, eo spoliari præsidio nauim suam, antequam Goam appelleret, omnino vetauerat. Sed videlicet in tanto ardore

88
Multo mi-
raculo
B. Xauerij
reliquis.

89
Quæ
gratula-
tio corpus
B. Xauerij
Goa exco-
pitum.

ardore visendi, quo liquidius de admirabili prodigio miraculoque constaret, non est auditus. Celox autem ad adē B. Mariæ, quam appellant Rebandariæ, passuum à Goa mille ferme & quingentis, secus fluvium, qui Goam insulam à continenti scindit, appulsa est. Hic Melchior Rector, ut beatum illud pignus per otium relegeret oculis, concubia nocte, clausisque valuis, ita ut erat in amictu sacerdotali, è loculo profert; & eandem protus in illo faciem, cutemque recentem, atque dum viveret, contemplatur. Sacerdotale amiculum (superpelliceum vocant) vestibus cæteris superiectum, egregiæ sue pietatis studio detractum, secum postea detulit in Iaponiam, ut, quemadmodum Pauli Eremitæ palmea quondam tunica S. Antonius; ita ipse ad celeberrimas quasque gratulationes illo inter Iapones vteretur. Dum in ea, quam dixi, corpus custoditur adicula, Prorex solennem pompam in diem posterum instruebat. Patres autem, quibus præire cum Rectore non licuit, noctem illam domi nimio visendi mirabiles dulcissimi Patris exuvias desiderio non quietem pati, non somnum capessere: sed pro se quisque templum frondibus stragulaque veste, & lætis peristromatis exornare. Quamquam enim funus illud in sextam feriam, quæ maiorem præcurrit hebdomadam, incidebat; placuit tamen festo lætoque cultu aras quam ornatisimè conuestiri, & ad lætitiæ iucunditatemque cuncta componi. Dies erat celebritati dictus xviii. Kal. Aprilis. Ille dies ut illuxit, amicissimus olim Xaverio Pereria & iam religiosissimus cliens, qui nuper Malaca reuertierat, magno comitatu pompæ; cum albis facibus actuario prodijt obuiam. Subsequebantur eiusdem Xaverij amici, sex dispersi nauiculis, quinquaginta, singulis instructi facibus, puerique lucenti cum cereo: inde alia ad duodecim è viris honestissimis Lusitanis, Sinis ac Malacensibus eodem instructu ornataque luminum secuta nauigia. Ad adem appulsi expositique cuncti pariter ad sacrum corpus sua ipsi corpora precesque sternunt, & pijs lacrymis venerantur. Vbi huic pietati satis est cumulateque factum, & in suum omnes se recepere nauigium, tum demum locus aurea contactus stragula in myoparone reponitur, crebros cereorum inter ardores. Dein albatris Patribus, & redimitis sero pupillis, Christo præconia concinentibus Goam vehitur. Prosequebantur nauiculae ferme viginti fulgētibus cereis, & minoribus ignibus collucentes. Simul aceminus luminum fulgor illuxit, editaque non obscura significatio cuius est corporis aduentantis; Proregis iussu campanarum cantu ciuitas euocata, effusa est obuiam vniuersa: plurimique certatim desilierunt in mare, quo celerius ad sacrum loculum aspirarent. Prorex, ac Proceres & frequentissimi ciues multa cum face præstolabantur in portu, & eminebat spectator plurimus è fenestris: erantque oculis plena omnia, litora, plateæ, muri, tectorum fastigia. Processerant Canonici, sacerdotisque cum crucis vexillo lintheati, & Misericordiæ Sodalitium suis item cum insignibus ac vexillis. Sequebatur feretrum atatica veste constratum, in quo ad augustiorem speciem atque pompam reponendus locus erat.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

Qui simul in terram à Patribus est expositus, tanti repente concursus facti sunt, ut ruens quam u multiofissimè turba Proregis esset submouenda satellite; ne, dum alij alios premunt, vicissimque conspant, exanimarentur obruti. Ea egregè submota instituta est & peracta quam splendidissimè supplicatio. Cuncto agmine prætergresso nouissimè feretrum Patrum impositum humeris sequebatur: cuius utrumque latus thuribus cingebatur argenteis odoribusque perpetuis. Prosequebatur cum cohorte nobilitateque Alfonso Noronia Prorex, & ciuitas vniuersa, ingenti luminum facumque numero, inuitataque omnium gratulatione ac plausu. Quin ipsa vrbis itinera, quacunquē funus ducebatur, pretiosis ornata peripetasmatis, floribus & odoribus spargebantur. Vbi Goæ in Societatis templum inuectum est corpus, feretro intra cancellos aduersus multitudinis impetum collocato, Missarum solennia decantantur. ijs peractis, quoniam rumoris nescio quid afflarat, sanctum corpus vulgo patefacto loculo demonstrandum, tanta irruit repente vis populi, ut facilli septa pertumperet. Patres autem cum multitudinis impetum pertimescerent, hortati Proregem, ut cum vniuersa nobilitate se domum reciperet, quo deinde laxius semota turba sacrum pignus inspiceret; ne tum quidem impettare potuerunt, ut eo digressio, turba facesseret, vestigiumque, quod semel fixerat, inde moueret. Ergo cum mora nihil proficeret, restitit iterum septis, & paulisper turba submota, quo minùs demonstraretur vulgo, negari non potuit. Sed demonstratio illa multitudinis sitim magis acuit, quam extinxit: quæ videndi cominus cupiditate succensa, perfactis iterum clathris ingenti impetu ad loculum ruit, ut ad vim arcendam, & propulsandum impetum occcludendus locus raptim fuerit, & cunctis adimendus aspectus. Verum cum ex eorum, qui corpus integrum conspexerant, commemoratione cæteri magis accenderentur, multi que item reuisendi gratia semel, iterum, ac tertio remearent, nec incredibilis videndi sitis atque cupiditas expleretur; corpus in eo sacello validis ad introspicendum claustris communito, tres amplius dies ac noctes, ut eius cõtemplandi copia per otium cuiunque fieret, omnium ante oculos habitum est. Tum demum multitudini penè innumera, quæ raptim in miraculi famam toto triduo vndique conuolabat, satis superque factum, seu pascendis ad sarietatem luminibus tam in soliti admiratione spectaculi, seu applicandis sacro corpori pro sua pietate rosarijs. Subsecuta sunt deinceps admiranda prodigia suis cõmemoranda locis. restituta ad eius funus agris corporibus valetudo, & compluribus data salus. Quibus Dei numen indicijs, vel in hac ipsa vita voluit famuli sui condecorare virtutem, & eam testatam esse cæteris ad exemplum. Id postea corpus, æde veteri disturbata, in domesticum sacellum translatum, magna religione colitur, priuati que ei tribuuntur honores, dum solennes à Pontifice Maximo decernantur. Quamquam tota India tanquam vir sanctus vulgo habetur, & honoratur ab omnibus. Et quidem mercatores cum Sincum mare percurrunt, & Sancia-num præteruehuntur, ob memoriam Patris, qui

E c 2 cum

90
Multitudinis concursus ad visendum B. Xaverij corpus.

91
Per tres dies copia sic cuiusque visendi.

eum locum suo obitu consecrauit, salutare insulam religioſe ſolent. Inter hæc ille iam dudum caſibus humanis exemptus, ærumnarum ſuarum beatos fructus capiebat in celo: reſtabat tamen eius cum tota in India, tum in Laponia ſemētis, quæ perpetuis Sociorum irrigata laboribus reddebat fruges hilariores in dies.

92 *Res Laponica.* Excurrebat Amangucium ad Coſinum Turrianū de voluntate Bungensis regis cum Io. Fernando Balthasar Gagus, qui deinde .v. Idus Februarij cum eodem Ioanne, & Petro Alcaçoua ſe Bungum reuulit. Hi cum in ſpem maximam veniſſent propitio rege promulganda illico Chriſti legis; conuerſis repente rebus trium Procerum deſectione, qui contra regem arma ſumpſerunt, tota eorum ſpes fracta ac debilitata eſt, & ſalus ipſa in diſcrimen adducta. Miſit Balthasar in eo ciuili tumultu Ioannem Fernandium, vt ſermonis Laponici gnarū, ad conſolandum & confirmandum regem, ne deſiceret animū, ſed ſpe ad Deum verum ac præpotentem ſublata, atque exſpectatione melioris euentus erigeret ac ſultentaret: ſimul & ſedule præcationis officium vltro obtulit: quod rex libenter accepit, & ſua ſponte reſpoſit. Nec præcum fructum Dei bonitas diu dilulit. Nam breui rebelles illi ſuis cum propinquis & fautoribus vniuertiſis miſeranda cæde atque interneſione deſecti ſunt; eorumque domibus circumdari ignes innocentiū etiam non ſine diſpendio, quorum ædes ferme trecentas eadem viſ ignis longè lateque peruagata corripuit. Cumque amici domus,

93 *Tumulus in reg. o Bungens.*

94 *Proſperitas Dei in iſeruaudis Patrum rebus.*

95 *Vexantur Patres à populo Bungens.*

apud quem tenuem ſuam ſupelleçilem Patres ſiue ſacram, ſiue domeſticam depoſuerant, conflagraſſet; illud vnum tubicalum, vbi ea condita erat, quod prodigio miraculoque non caruit, reliqua in cenſa domo, flamma non attingit. Cuius domus deſagratione rex cognita, tanti miraculi nondum conſcius, puerum è regia miſit, qui Patres in ea rei familiaris iactura ſuis conſolaretur verbis, ſignificaretque ſibi in animo eſſe acceptam ſarcire iacturam. Sed vbi cognouit ſingulari Dei tutela factum eſſe, vt ea ſupellex relinqueretur intacta, miſericordiam in gaudium vertit, & præclaram illam, quam de Chriſtianiſ habebat opinionem, mirum auxit in modum. Bonziji contra toti à Patribus diſcrepabant. Et quanquam perſpicuis Gagi rationibus, qui quemdam apud Bonzium regis iuſſu diuerſerat, ſepè conuict, quod opponerent non habebant; exultabant tamen apud ſuos tanquam victores, & intolerantiſſimè apud populum ſe iactabant: vt iam vulgò Patres omnium ſibilis & conuicijs exploderentur, nocturniſque eorum tecta lapidibus quaterentur. Quæ cum regis ad aures perueniſſent, Patrum vicinis è veſtigio mandata, vt collocatis diſpoſitiſque per vias ſilente nocte præſidijs populi petulantiam coëterent. Quod cum vicini regio iuſſu feciſſent, fracta eſt multitudinis inſolentia, & improborum contumeliæ reſpreſſa. Tum demum erigere neophyti animum ac reſpirare cœperunt, nec ſe Chriſtianos abnuere, ſed profiteri ſe eſſe quod erant, ingenti Bonziorum dolore: quos alienæ iam benignitatis deſiciebat annona, ſiue quòd maior in dies Chriſtianoſum fiebat acceſſio, ſiue quòd Ethnicorum ſtudia, ſuorum fraudibus Bonziorum è Patrum cõcione perſpectis, algere & congelare iam

cœperant. Iam qui nouam renati erant ad vitam inſtitutus quidam ardor in eorū peçtoribus eminebat, ingens pietas. Ex his vnus tanta animi induçione Chriſtum, quem ſuſceperat, prædicabat, vt nulla in eius vicinia domus eſſet, vbi non aliquem traduſſet ad Chriſtum. Nec eo contentus, obibat cæteras vrbis partes, vt ad eundem quàm plurimos aggregaret. Alius cum de morbo filij, qui ſine baptiſmo deceſſerat, non ſatis opportune Balthasarem monuiſſet; huius inſimularus incuria, vt complurium lucro vnus iacturam anime compensaret, conſectum ſuos omnes liberos & vxorem, vt eos Chriſtianos efficeret, ad Patrem duxit. Cumque non ita poſt, ex eodem morbo, qui filium extinxerat, filia quoque decubuiſſet, iuſſit eam parens bono & tranquillo animo eſſe, pro certo pollicens atque confirmandus bene illi omnia euentura. Nec mendax neophytus eſt inuentus: poſt die ſua validis viribus, & morbo omni libera de cubili ſurrexit. Nec Bungimodò, verum etiam finitimis vrbis locis ab impia ſuperſtitione complures conuertebantur ad Chriſtum. In his adoleſcēs iam inde ab ortu ſuo luminibus captus, ſimul ac ſalutari inunctus eſt aqua, recepit aſpectum. Quod tam illuſtre prodigium & recentiſſimis Chriſtianiſ multum attulit roboris, & cæcis Ethnicorum mentibus multum lucis. Vno in loco vno die nobiliſ apud ciuem baptiſmum ſuſcepere triginta. Patres autem cum ſuorum laborum tam ſecundos ſpectarent euentus, dediſſetque rex eis loco peridoneo ſatis ad ædificandum ſpatij, ſacram ædem, ſuæque habitacioni teçtum exruere orti ſunt. In eam fabricam viri primarij, & qui Chriſtianiſ rebus ſtudebant fauebantque, vt pro ſe quiſque conferret aliquid, operam dabant. Qui cum negarent ſe ſtuendi artem, & fabricandi præcepta tenere, id ſibi ſaltem muneris depoſcebant, vt fabris & opificibus cibos coquerent, menſamque pararent: aliique lapides & camenta, calcem alij ſuis manibus materiamque conueherent. Quos inter eſtus atque ſeruores ferrarius quidam ſaber non in poſtremis eſt habitus, cui cum domi ſue per diei feſti celebratam, que in ea vrbe ſuo ritu lapones agitabant, eſſe in opere non liceret, cum ſeramentis proceſſit in publicum, iter carpens ad ædes Patrum, vt cum cæteris verſaretur in opere: mirantibusque vehementer Ethnicis, & quærentibus, quid ita ab opere non conqueſceret feſto die? Quia vt in honorem, inquit, daemõnis vos veſtris ritibus hunc diem colitis, ſic in eius contumeliã ac probum hoc ego die pro Patrum fabrica clauos cudo. Ex eo tempore locus ille à Chriſtianiſ non modò ciuibus, verum etiam à paganis, & qui finitimis verſabantur in oppidis, terti celebrarique cœptus eſt. Iamque erant numero ſeptingenti, quotidieque augebantur tanta in tuendo & retinendo Chriſto cõſtantia, vt, ſi incidere eiſmodi tepus, haud trepidis forent animis ad profundendum pro eo ſanguinem atque vitam. Bonziji verò cum ſentirent ſe multum de ſua exiſtimatione quotidie populique fauore deperdere, diſtabant eos dumtaxat Chriſtianos effici, qui cum nimium eſſent in largiendo tenaces, anſam ſibi deneganda conſuetæ ſtipis attriperent: cuius commentum fabulæ vt Chriſtiani delerent, conſtituerunt inter ſeſe, vt quando ſuas ad utilitates

96 *Adm. lap. vno Chriſtianiſ.*

97 *Quædam miracula.*

98 *Adificatio Bung. ſacræ ad dei magno ſtudio glori.*

99 *Pulchri Chriſtianiſ Bungens. Bonziorum calumnia ſciliſ reſpiciat.*

tes

res vllam stipem Societas non admitteret, quæ regie pecuniæ fructibus alebatur, bona certè illius venia sibi liceret arcam in sacra aede vulgo proponere, vbi ad leuandam mendicorum inopiam collecta pecunia seruaretur. Quorum etiam in gratiam eadem pietate placuit suos illud in mores inducere, vt eisdem mendicis epulum apud Patres, magno ob eam rem vaforum coëmpto numero, singulis mensibus præberetur: per quam occasionem animi quoque verbo Dei, pijsque sermonibus pascerentur. Dedit etiam rex nostris arcam in cæmeterium Christianorum.

Amangucij quoque, vbi Cosmus Turrianus rem Christianam gerebat, complures aggregabantur ad Christum: & ij quidem tam flagrantes incensique erant, vt eos è media cœnobiorum sanctitate prodijisse diceret: ita verò à suis auulli parentibus & amicis, vt cum eis agere versarique planè nollent, nisi vel Dei causa, vel eorum salus impelleret. Et, vt erant maximè de aliena salute solliciti, ita suæ virtutis sanctitatisque tam memores, vt excolendæ virtutis gratia infimum quodque & seruire munus ambirent; ijdemque Ethnicis inspectantibus idola frangerent & comminuerent.

100
Amangucianorum
Christiana-
rum pietas.

HISTORIÆ SOCIETATIS IESV

LIBER DECIMVS QVARTVS.

1554

Vartus iam & quinquagesimus subit annus læta tristibus intermiscens, & alterna rerum vicissitudine, vt plerique alij, fecundis Societatis frugibus ac solidis, idem specioni que incrementis exuberans. Censebantur iam Romæ capita ferè centum & quadraginta; cum tamen ad ordiendam Collegia, multiplicemque messis varietatem non pauci toto anni curriculo mitterentur. Romanum Collegium, vt discipulorum Sociorumque numero, sic opinione & fama doctrinæ, plurimis parta documentis experimentisque florebat. Edita sunt concertationum spectacula in templo domus Professæ, vulgatis tum primùm prælo thesibus de disciplinis omnibus, quas tradidit Societate per eius instituta licet. nam priore anno Theologicas dumtaxat, quas Olauius sustinuit, prælo subiecerant; factaq; omnibus congregiendi potestas, & quotquot pugnandi amor accenderat, ad certamen admissi. quorum ea frequentia fuit, vt cum totis octo diebus continenter literaria illa concertatio teneret, nullus tamen vnquam vel domesticis ad id instructis atque paratis, vel alumnis Germanici Collegij locus ad impugnandas propositas theses relinqueretur. Aedes quoque apud Professos adeò celebrabatur, vt quamquam paucis annis antè laxior erat facta; frequentia tamen increbescente denuo laxanda, imò & instauranda de integro videretur; cum designatis anno Iobelai vestigijs ob animaduersum in delectu situs incommodum ædificare non expediret. Quod vbi decreuit Ignatius, inuitatus est Bartholomæus Cardinalis Cæueanus officij gratia, qui primum lapidem ritè funderet præsentibus Lusitani Regis oratore Alfonso Alencastrio, nobilibusque compluribus. Cardinalis autem Ignatij nomen personamque reueritus nullo modo adduci poterat, vt eas ipse partes acciperet; quas in eum quadrare magis diceret, qui molis huius Societatis fundamenta iecisset. cumque in eo persevera-

ret, vt eas obiret Ignatius, hic autem pro sua modestia eas vicissim abnueret, eiq; tota animi submissione remitteret; denique post mutæ humilitatis pudorisque certamen Cardinalis ipse manu sua prehensens Ignatium, & sibi propius adiungens, primum cum eo lapidem in noui operis fundamenta coniecit: gemmalque duas architecto admodum pretiosas, quas ad perpetuam suæ in nos voluntatis amorisque memoriam lapidi iacto subijceret, sua manu dedit.

Per hæc ferè tempora Lusitanæ Rex à Pontifice Iulio postulauit, vt Patres aliquot in Æthiopiam de Societate legaret: quo ex numero vnus aliquis eius regionis designaretur Episcopus, & Patriarcha. Tres ab Ignatio viri sanctitate doctrinaque præditi nominati sunt, Ioannes Nannius, cui mandaretur is honor, & Andreas Ouiedus, Melchiorque Carnerius, qui ei essent adiutores; & si quando eiusmodi tempus incideret, successores. Ad eius honoris nuncium omnes quidem cohorrere: verum sic expauit Ouiedus, qui Romæ tunc aderat, ad id Neapoli euocatus, vt ad Ignatium confestim codicillum exaratit, se quidem professionem in Æthiopiam libenter accipere, & Patriarchæ quoque in laboribus & ærumnis omni ope adiutorem futurum: ceterum nullo modo adduci posse, vt Episcopatum seu mortuo, seu superstitè Patriarcha susciperet: neque id sibi à Societate imponi posse. Proinde rogare Patrem, & infimis precibus obsecrare, ne sibi vlla ratione id munus conaretur imponere: alioquin æquibonique confuleret suam ab se causam apud Pontificem Maximum agi. Constitutum enim sibi esse vitam in Societatis obedientia omnem exigere. Ea re non modò nihil est animo commotus Ignatius, sed eum item per litteras collaudatum hortatus est, vt teneret in recusando constantiam. Verùm Pontifex Lusitani Regis supplicatione permotus, vt Ouiedus ipse reliquique duo munus, quod deferebatur,

3
Ioannes
Nannius
Patriarcha,
Ouiedus, &
Carnerius
Episcopi
Æthiopia
perinuiti
designantur.

1
Theses à
Armano
Collegio pri-
mum typis
editæ.

2
Sacra ædis
apud Pro-
fessos noua
posita fun-
damentis.

Hist. Societ. Iesu Tom. 1.

E c 3 SOCI-